

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра соціальної роботи

Кваліфікаційна робота
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

**з теми: ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ МОЛОДІ В
УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Виконала: здобувач вищої освіти
освітньої програми «Соціальна допомога»
спеціальності 232 Соціальне забезпечення
денної форми здобуття вищої освіти
Агапієва Богдана Валентинівна

Керівник: Мельник Л.П.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи

Рецензент: Чайковська О.М., кандидат
психологічних наук, доцент, доцент
кафедри загальної та практичної
психології

Кам'янець-Подільський, 2025 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ МОЛОДІ	6
1.1. Сутність та поняття соціальної допомоги молоді.....	6
1.2. Молодь як соціально-демографічна група: особливості та потреби.....	13
1.3. Нормативно-правове регулювання соціальної допомоги молоді в Україні.....	19
Висновки до першого розділу	24
РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ МОЛОДІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	27
2.1. Вплив воєнного стану на соціальне становище та потреби молоді.....	27
2.2. Основні напрями та форми соціальної допомоги молоді під час війни.....	31
Висновки до другого розділу	36
РОЗДІЛ 3 ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ МОЛОДІ	38
3.1. Організація дослідження соціальної допомоги молоді.....	38
3.2. Аналіз результатів дослідження.....	42
3.3. Шляхи удосконалення системи соціальної допомоги молоді в умовах воєнного стану	60
Висновки до третього розділу	64
ВИСНОВКИ	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	69
ДОДАТКИ	77

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Соціальна допомога молоді в умовах воєнного стану є надзвичайно важливою та актуальною проблемою сучасної соціальної політики. Воєнні дії радикально змінюють соціально-економічне середовище, спричиняють зниження рівня працевлаштування, обмежують доступ до освіти та медичних послуг, а також поглиблюють психоемоційні ризики серед молодого населення.

Дотичними до нашого дослідження є наукові праці В. Лютого, Т. Семигіна, Н. Гусак, С. Труха та І. Трубавіна. Так, В. Лютий досліджував вплив програм соціальної допомоги на соціальне благополуччя молодих людей; Т. Семигіна, Н. Гусак, С. Трухан аналізували аспекти соціальної підтримки молоді в умовах війни; І. Трубавіна розглядала проблеми соціальної адаптації молоді та шляхи їх соціальної інтеграції в Україні. Ці та інші наукові дослідження свідчать, що молодь у воєнний період є однією з найбільш вразливих груп населення, оскільки стикається з одночасним впливом фінансової нестабільності, психологічного стресу, втрати соціальних зв'язків та обмеженого доступу до ресурсів для особистого розвитку. Водночас молодь виступає важливим ресурсом відновлення та розвитку держави, а отже, своєчасна та ефективна соціальна підтримка має стратегічне значення.

Актуальність теми також підкреслюється тим, що сучасні наукові дослідження ще комплексно не охоплюють особливості надання соціальної допомоги молоді у воєнних умовах в Україні, зокрема в аспекті взаємодії державних органів, громадських організацій та молодіжних ініціатив. Це створює потребу у систематичному теоретичному та емпіричному вивченні соціальної допомоги молоді та шляхів її удосконалення, що дозволило сформулювати тему нашої наукової роботи: **«Особливості соціальної допомоги молоді в умовах воєнного стану»**

Мета дослідження полягає у теоретичному та емпіричному вивченні особливостей соціальної допомоги молоді в умовах воєнного стану та визначенні шляхів її удосконалення для підвищення ефективності соціальної підтримки.

Об'єктом дослідження є молодь, яка проживає в умовах воєнного стану.

Предмет дослідження – особливості надання соціальної допомоги молодді, включаючи економічну, психологічну, освітню та медичну підтримку у воєнний період.

Відповідно до зазначеної мети були поставлені такі **завдання**:

1. Проаналізувати наукові підходи до вивчення соціальної допомоги молоді в умовах кризових ситуацій.
2. Дослідити законодавчі та нормативно-правові основи надання соціальної допомоги молоді в Україні.
3. Провести емпіричне дослідження особливостей соціальної допомоги молоді під час воєнного стану.
4. Визначити основні напрями удосконалення системи соціальної допомоги молоді в умовах воєнного стану.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань проведено аналіз та узагальнення даних наукової літератури з теми дослідження, спостереження, анкетування, статистичний аналіз результатів дослідження.

База дослідження. Дослідження проводилось у Кам'янець-Подільській територіальній громаді на базі Комунальної установи «Молодіжний центр Кам'янця-Подільського». Загалом дослідженням було охоплено 36 молодих людей віком від 16 до 35 років

Практичне значення. Результати дослідження можуть бути використані для розробки та вдосконалення програм соціальної допомоги молоді, методичних рекомендацій для фахівців соціальної сфери та молодіжних центрів, а також для підвищення ефективності роботи органів влади та громадських організацій у сфері соціальної підтримки молоді.

Апробація роботи. Оприлюднення результатів дослідження здійснювалось на наукових конференціях Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка протягом 2024-2025 рр.

Публікації. Мельник Л.П., Лисак Б.В. Соціально-психологічна підтримка молоді в умовах воєнного стану: нові виклики та підходи. *Збірник наукових праць*

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія соціально-педагогічна / За ред. Л.П. Мельник, Т.Л. Опалюк. Вип. 40. [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О.В, 2025. 166 с. С. 110-116. URL : <https://zb-socped.kpnu.edu.ua/?p=74>

Структура кваліфікаційної роботи бакалавра включає: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел (60 найменування) та додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ МОЛОДІ

1.1. Сутність та поняття соціальної допомоги молоді

В умовах трансформаційних процесів, пов'язаних із формуванням ринкової економіки, молодь України опиняється в особливо вразливому становищі на початковому етапі свого життєвого шляху. Саме ця соціально-демографічна група становить значну частину економічно активного населення країни, проте водночас стикається з численними викликами, що ускладнюють її інтеграцію в суспільство. На початку XXI століття в багатьох країнах світу спостерігалось помітне загострення соціальних проблем, що стосуються молодого покоління. Зокрема, молодь значно частіше, ніж представники старших вікових груп, опинялася в уразливому становищі на ринку праці; рівень її матеріального забезпечення та якості життя загалом був нижчим; стартові можливості для отримання освіти та самореалізації залишалися обмеженими; а частка молодих людей серед безробітних була непропорційно великою [1, с. 3]. Серед основних проблем варто відзначити економічні труднощі, недостатній рівень забезпечення соціальних потреб, обмежені можливості для професійної самореалізації та працевлаштування. Додатковим негативним чинником виступають воєнні дії на території держави, які посилюють соціально-економічну нестабільність, створюють загрози для безпеки, психологічного добробуту та життєвих перспектив молодого покоління. У цих умовах потреба молоді в комплексній соціальній підтримці та захисті набуває особливої актуальності, адже саме від рівня забезпечення її потреб залежить стабільність та розвиток усього суспільства.

Аналізуючи чинні державні програми у сфері соціальної політики, можна помітити, що проблематика молоді в них висвітлена недостатньо. Так, у Стратегічному плані діяльності Міністерства соціальної політики України на 2020 рік та наступні два планові бюджетні періоди (2021–2022 роки) місія Міністерства визначалася як розроблення й реалізація соціальної політики,

спрямованої насамперед на створення умов для суспільної інтеграції осіб з інвалідністю, забезпечення дотримання прав дітей й підтримку їх виховання у сімейному середовищі, надання допомоги сім'ям та особам, які опинилися в складних життєвих ситуаціях і не можуть самотійно їх подолати, забезпечення гідних умов життя людей похилого віку, а також формування середовища рівних прав і можливостей для жінок і чоловіків. У цьому контексті питання молоді не було окремо акцентовано [2].

Однією з найхарактерніших соціальних держав із розвиненою та комплексною системою соціального захисту, що охоплює всіх громадян без винятку, є Швеція, яка вважається еталоном скандинавської моделі соціального забезпечення. Функціонування соціальних служб у цій країні регламентується «Актом про соціальне обслуговування» разом з його доповненнями щодо обов'язкового соціального захисту молоді, а також щодо допомоги особам із залежностями; «Актом про охорону здоров'я та медичне обслуговування» і «Актом про надання соціальних послуг особам з інтелектуальними порушеннями». Згідно зі шведськими нормами, у процесі надання соціальних послуг беруть участь соціальні служби, органи місцевого та регіонального управління, муніципальні та окружні комітети соціального добробуту, а також сім'ї та окремі громадяни.

Звернення до досвіду країн із усталеними моделями соціального благополуччя показує, що ключовою є орієнтація на профілактику негативних соціально-економічних явищ, тобто попередження виникнення складних життєвих обставин через заходи соціальної реабілітації, інтеграції та реінтеграції. В Україні ж система соціальних послуг часто використовується передусім як механізм подолання бідності, а не як інструмент запобігання соціальній вразливості [3].

За інформацією ООН, молоді люди становлять близько 20 % населення планети, і понад 80 % з них проживають у державах, що розвиваються [4, с. 10]. Це визначає молодь як ключовий ресурс суспільного розвитку, адже саме вона

здатна до активної ініціативи, реалізації соціально значущих ролей і до трансформаційного впливу на соціальні процеси [5, с. 195].

Молодь виступає ключовою складовою майбутнього України, а її якісний і кількісний потенціал формує основний ресурс для сталого розвитку держави. Відповідно, політика, яка орієнтована на підтримку молоді як на загальнодержавному, так і на місцевому рівні, а також процеси її розробки та реалізації, набувають особливого значення в сучасних наукових дослідженнях. В умовах становлення ринкової економіки молоде покоління України на початку свого життєвого шляху потребує значної соціальної підтримки й захисту. Молодь складає значну частку активного населення країни, яка страждає від економічних викликів, недостатнього забезпечення соціальних потреб і впливу збройного конфлікту.

Соціальна підтримка стає критично важливою для зміцнення стабільності сімей, включаючи підлітків; гарантування доступу до освіти; подолання безробіття серед молоді та покращення показників здоров'я у підлітковій групі. Особливу увагу приділяють надання молоді необхідних знань і навичок для успішної адаптації до вимог сучасного ринку праці. Протягом першої половини сторіччя значна частина населення країни досягатиме найбільш продуктивного вікового періоду, створюючи можливості для демографічного дивіденду. Цей феномен означає час, коли працездатне населення має доступ до якісної освіти, достойних робочих місць, міцного здоров'я та низької кількості утриманців у домогосподарствах.

Оскільки молодь відіграє важливу роль у суспільстві, необхідно чітко визначити цю категорію та окреслити її ключові характеристики. Це дозволить відмежувати молодь від суміжних соціальних груп, адже у різних країнах та міжнародних організаціях існують відмінні підходи до її трактування.

У соціологічному словнику дається два визначення сутності молоді:

1. У широкому сенсі – це широка сукупність групових спільнот, яка утворюється на основі вікових ознак і пов'язаних із ними основних видів діяльності.

2. У вузькому сенсі – соціально-демографічна група, котра виділяється на основі зумовлених віком особливостей соціального становища молодих людей, їх місця в соціальній структурі суспільства, специфічних інтересів і цінностей [6, с. 153].

І. Гуцалова пропонує розглядати поняття «молодь» у ширшому, динамічному вимірі: вікові межі цієї соціальної групи не є фіксованими, а змінюються залежно від рівня соціально-економічного розвитку суспільства, його культурних особливостей, умов життєдіяльності та місця індивіда у соціальній структурі. Відтак сьогодні молодіжний період визначається передусім соціальними та політичними чинниками, а не лише демографічними характеристиками [7].

На думку Н. Баранової та О. Масюк, молодь належить до найбільш вразливих і недостатньо захищених груп населення у соціально-правовому вимірі. Дослідниці підкреслюють, що молоді люди нерідко перебувають у ситуації підвищеної соціальної напруги й психологічного неблагополуччя, що створює передумови для поширення серед них різних деструктивних форм поведінки, зокрема наркотичної чи алкогольної залежності, токсикоманії, проституції тощо [8].

О. Юшкевич розглядає молодь як соціально-економічну спільноту, вікові межі якої не є сталими: їх розширення або звуження визначається рівнем участі молодих людей у сфері продуктивної праці [9].

На думку О. Кайтанського, у правовому контексті молодь можна охарактеризувати як осіб віком від 14 до 35 років, які мають визначені законом гарантії та пільги, спрямовані на забезпечення належних умов життя, підтримку їхнього соціального становлення та подальшого розвитку [10].

У Законі України «Про основні засади молодіжної політики» молодь трактується як особи віком від 14 до 35 років включно, що є громадянами України, а також іноземці та особи без громадянства, які перебувають на території держави на законних підставах [11].

Соціальний захист молоді має прямий зв'язок із політичною діяльністю держави та виступає одним із ключових інструментів подолання соціальних проблем. Його ефективність особливо помітна тоді, коли заходи підтримки поєднуються з наданням комплексних соціальних послуг. Це набуває особливої ваги для найбільш вразливих категорій молодих людей, зокрема безпритульних та осіб, що перебувають під опікою.

Разом із тим, для вдосконалення системи соціального захисту молоді необхідно мати більш точні та систематизовані дані про вплив таких заходів на процес їхньої інтеграції у доросле життя. Це дозволить оцінити результативність політики, визначити потреби та сформувавши дієві механізми підтримки.

Важливим аспектом також є усвідомлення того, що для забезпечення сталого розвитку держави соціальна підтримка молоді повинна здійснюватися не епізодично чи ситуативно, а на постійній і безперервній основі, що сприятиме формуванню стабільного та захищеного молодого покоління.

Ключовими напрямками забезпечення стійкого розвитку українського суспільства виступають:

- сприяння молоді у сферах праці, освіти та виховання;
- запобігання девіантним формам поведінки серед молодіжних груп;
- удосконалення політики щодо житла та сімейних питань молоді;
- підтримка молодіжних організацій та громадських об'єднань, адже

успішний розвиток держави тісно пов'язаний із реалізацією соціально значущих цілей молоді – майбутніх лідерів у демографічній, економічній, політичній та духовній сферах [12].

Таким чином, беззаперечна актуальність запровадження соціального захисту молоді потребує не лише визнання його значення, а й ґрунтовного аналізу понятійного змісту цього явища та визначення його природи. Адже чітке розуміння сутності «соціального захисту молоді» дає можливість розкрити специфіку цієї категорії, відмежувати її від загальних підходів до соціальної політики та сформувавши дієві механізми практичної реалізації.

Зокрема, Ю. Тарабукін пропонує ширше трактування цього поняття. Науковець наголошує, що головна мета соціального захисту молоді полягає не стільки в наданні матеріальних благ чи пільг, скільки у створенні умов для набуття молодими людьми почуття гідності, віри у власні сили та прагнення до самостійного досягнення кращого рівня життя, а не пасивного очікування зовнішньої допомоги [13].

Він виокремлює чотири основні аспекти соціального захисту молоді:

1. *Захист процесу формування та розвитку особистості*, що забезпечує сприятливе проходження молодої людини через усі етапи становлення.
2. *Захист соціального середовища*, у якому формується особистість, із зосередженням уваги держави на вирішенні екологічних, соціальних, моральних та економічних проблем.
3. *Захист прав і законних інтересів молоді*, що забезпечує дотримання конституційних гарантій та правових норм.
4. *Цільовий соціальний захист*, спрямований на підтримку молодих людей та сімей у вирішенні конкретних завдань, а також допомогу особам, які перебувають на межі бідності [14].

Отже, підхід Ю. Тарабукіна акцентує на багатовимірності соціального захисту молоді та демонструє, що це явище виходить далеко за межі матеріальної підтримки, охоплюючи розвиток особистості, безпеку середовища, дотримання прав та адресну допомогу у кризових ситуаціях.

Цікавий науковий підхід до визначення сутності соціального захисту молоді представлений у працях О. Кайтанського. На його думку, соціальний захист у широкому розумінні слід розглядати як цілеспрямовану діяльність держави, що орієнтована на створення умов для становлення та розвитку особистості, своєчасного виявлення та усунення негативних чинників, які можуть впливати на молодих людей, а також забезпечення можливостей для їх самовизначення й життєвого утвердження.

Виходячи з цього, поняття «соціальний захист молоді» охоплює кілька ключових значень:

- як *система суспільних відносин*, що формується у процесі взаємодії молоді та державних інституцій;
- як *комплекс організаційних, правових, економічних і фінансових заходів*, спрямованих на підтримку молодого покоління;
- як *практична реалізація соціальної політики держави щодо молоді*, що має відображення у відповідних програмах і стратегіях;
- як *правова система*, яка входить до структури права соціального забезпечення.

Отже, О. Кайтанський розглядає поняття «соціальний захист молоді» як багатовимірне явище, яке поєднує правові, соціально-економічні та інституційні механізми. У підсумку, науковець визначає його як систему суспільних відносин, що виникають між молодими громадянами віком від 14 до 35 років та органами державної влади з метою створення належних умов для нормальної життєдіяльності, соціального становлення та подальшого розвитку [15, с. 9–10].

Виходячи з викладених положень, можна зробити висновок, що соціальний захист молоді являє собою цілісну систему організаційних, економічних та соціальних заходів, які реалізуються як державними, так і недержавними інституціями з метою забезпечення належного рівня життя, матеріального та духовного добробуту молодого покоління.

На підставі цього доцільно виокремити ключові ознаки соціального захисту молоді:

1. *Системність* – включає комплекс організаційних, економічних та соціальних заходів, спрямованих на реалізацію і забезпечення основних соціальних прав молодих громадян в Україні.
2. *Законодавче закріплення* – у профільних нормативно-правових актах визначено форми соціального захисту молоді, їх сутність, цілі та умови застосування, а також закріплено державні гарантії права молодих людей на соціальний захист.

3. *Функціональність* – означає діяльність уповноважених суб'єктів щодо виконання комплексу функцій, спрямованих на запобігання та мінімізацію соціальних ризиків для молодих осіб, а також на компенсацію їх можливих наслідків.

Особливу увагу слід звернути на те, що молодь завжди виступала найбільш активною та динамічною соціальною групою. Вона здатна не лише ініціювати й упроваджувати інноваційні зміни в суспільному житті, але й формувати демографічний потенціал держави. Крім того, сучасна молодь активно опановує й застосовує новітні інформаційно-комунікаційні технології, що суттєво впливає на підвищення конкурентоспроможності країни на міжнародному рівні.

1.2. Молодь як соціально-демографічна група: особливості та потреби

Молодь є однією з ключових соціально-демографічних груп сучасного суспільства, оскільки вона визначає не лише демографічну структуру населення, а й потенціал соціального, економічного та культурного розвитку держави. В умовах глобалізаційних процесів, економічних трансформацій та соціально-політичних викликів, молоде покоління стикається з численними проблемами, що потребують комплексного підходу з боку держави та суспільства. Зокрема, важливими є питання соціального захисту, доступу до якісної освіти, працевлаштування, розвитку компетенцій та активної участі в громадському житті.

Таким чином, вивчення молоді як соціально-демографічної групи є необхідним для формування ефективної соціальної політики та реалізації заходів, спрямованих на задоволення її потреб та створення умов для самореалізації.

Згідно з науковою літературою, поняття «молодь» визначається як соціально-демографічна група, що виділяється на основі сукупності вікових характеристик та особливостей соціального стану, які формуються під впливом соціально-психологічних властивостей, культурних норм та механізмів соціалізації в суспільстві. Молодь розглядається як категорія населення, для якої

характерні специфічні соціальні, економічні та психологічні потреби, що формуються у процесі переходу від дитинства до дорослого життя [16].

Згідно з міжнародними підходами, визначеними Організацією Об'єднаних Націй (ООН), під підлітками розуміють осіб віком від 10 до 19 років, а під молоддю – осіб віком від 15 до 24 років. Такий підхід дозволяє виділяти окремі етапи розвитку молодої людини з урахуванням фізіологічних, психологічних та соціальних особливостей, що характерні для цих вікових груп. Водночас слід зазначити, що окремі країни світу коригують ці вікові межі залежно від власних соціальних, економічних та культурних умов [17]. Пізніше Всесвітньою організацією охорони здоров'я поняттям «молоді люди» було охарактеризовано віковий період від 10 до 24 років. Сучасні вікові межі поняття «молодь», прийняті в більшості європейських країн, визначаються в межах від 13–14 до 29–30 років.

В українському законодавстві категорія «молодь» визначається на основі вікового критерію та громадянського статусу. Так, у Законі України «Про основні засади молодіжної політики» зазначено, що молоддю є молоді особи віком від 14 до 35 років включно, які можуть бути громадянами України, іноземцями або особами без громадянства, що перебувають на території України на законних підставах [11]. Такий підхід дозволяє законодавчо закріпити права та обов'язки молодих людей, а також визначає коло осіб, на яких поширюються заходи молодіжної політики, включно із соціальною, правовою, освітньою та культурною підтримкою. Це визначення забезпечує основу для формування державної політики щодо молоді, спрямованої на її всебічний розвиток, соціальну інтеграцію та активну участь у житті суспільства.

В українській суспільствознавчій традиції протягом тривалого часу молодь не визнавалася окремою соціально-демографічною категорією – її виділення не вписувалося у традиційні уявлення про класову структуру та суперечило офіційній ідеологічній концепції соціально-політичної єдності суспільства. Першими молодь як окрему соціальну спільноту почали вивчати соціологи, відзначаючи її унікальні культурні ознаки, специфічні інтереси, цінності та

норми поведінки. Вони також підкреслили існування особливих проблем молоді, що мають переважно соціальне походження [18, с. 23].

Звертаючись до характеристики молоді як соціально-демографічної групи, слід підкреслити відсутність чіткого обґрунтування, оскільки вона змінюється залежно від місця, віку, країн. Водночас важливим вважається надання підтримки, консультацій, пошук можливостей для молодих людей [19]. За допомогою цієї підтримки молоді люди можуть розвинути впевненість у собі, тоді як відсутність належних рекомендацій і підтримки може мати руйнівні наслідки для молоді на шляху ресоціалізації, поширення шкідливих звичок тощо. Через своє специфічне становище молодь виступає найбільш соціально незахищеною та нестабільною частиною суспільства, водночас – це рушійна сила будь-якого суспільства, провідник демографічних, соціально-економічних, політичних та духовних зрушень [18, с. 21].

До характерних рис соціального складу молодого покоління, що зумовлені його перехідним статусом та змінами у суспільстві, науковці відносять:

– по-перше, наявність значної частини молоді (учні середніх навчальних закладів, студенти професійних і вищих закладів), яка ще не володіє власним соціальним статусом у повному розумінні і визначається або соціальним становищем батьків, або майбутнім статусом, пов'язаним із професійною підготовкою;

– по-друге, те, що соціальні характеристики різних груп молоді визначаються не лише їх формальною приналежністю до окремих структур суспільства, але й активною участю у масових рухах. Внаслідок цього формуються різні соціокультурні моделі молодіжних спільнот (неформальні об'єднання, рухи), які суттєво відрізняються одна від одної [20].

М. Харламов відзначає, що «соціально-психологічний розвиток молоді характеризується нерівномірністю та високим рівнем напруженості, частими і повторюваними конфліктними ситуаціями. Молодь у порівнянні зі старшими поколіннями проявляє більшу нетерпимість, гостріше реагує на розбіжності, демонструє високу мобільність та швидше засвоює нове; їй властиві підвищені

вимогливість і критичність до старших, недооцінка значення досвіду старшого покоління та переоцінка власних можливостей у самостійній діяльності» [21].

Молоді властиві певні особливості – вік, належність до соціальної групи, орієнтація на навчання, професійне визначення, прагнення до самореалізації та незалежності, які формуються під впливом вікових характеристик, соціального статусу та рівня знань, умінь і навичок. Соціально-демографічні показники виступають важливими індикаторами рівня соціально-економічного розвитку держави. Молодь як окрема соціально-демографічна група (14–35 років) становить близько третини (27 %) населення України [22, с. 26].

Згідно з демографічним прогнозом, підготовленим Інститутом демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, у середньостроковій перспективі в Україні очікується подальше скорочення чисельності молоді у віковій категорії від 20 до 35 років. Саме ця група охоплює молодь старшого студентського віку та осіб, які належать до найбільш працездатної частини населення, і водночас виступає ключовою демографічною основою формування відповідного сегмента ринку праці. Зменшення її кількісного складу може мати суттєві соціально-економічні наслідки, зокрема ускладнити процеси відтворення робочої сили, знизити рівень конкурентоспроможності національної економіки та обмежити можливості для розвитку людського потенціалу країни.

У контексті характеристики молоді як соціально-демографічної групи доцільно звернути увагу на визначення форм її участі у суспільному житті. Для цього варто спиратися на Білу книгу «Новий імпульс для європейської молоді», яка визначає загальноєвропейські підходи до участі молоді. Серед найбільш поширених і загальноприйнятих форм участі молоді у сучасному європейському суспільстві виділяють:

- волонтерську діяльність;
- участь у різних формах неформальної освіти (тренінги, семінари тощо);
- навчання «рівний – рівному», тобто залучення молодих людей до навчання однолітків (наприклад, програми з пропаганди здорового способу життя, освітні кампанії);

- активну участь у роботі молодіжних центрів, клубів та виконання в них відповідних обов'язків;

- діяльність у молодіжних радах, парламентах, форумах, комітетах та інших структурах як традиційна форма участі в ухваленні рішень на міжнародному, національному, регіональному або місцевому рівнях, у школах, клубах та неурядових організаціях;

- участь у системах спільного управління, що вже діють у деяких установах (наприклад, у Директораті молоді та спорту Ради Європи), де рішення приймаються спільно з представниками молоді, молодіжних організацій та влади;

- консультації, які дають змогу висловити свої думки, занепокоєння та пропозиції щодо вирішення конкретних проблем;

- різні рівні залучення молоді у проекти та заходи, як організовані, так і неорганізовані;

- участь у різноманітних кампаніях;

- членство в політичних партіях, спілках та групах за інтересами;

- участь у виборах як для голосування, так і для можливості бути обраними.

При цьому кількість молодих людей, які реально залучаються до цих форм активності, поступово зростає, що свідчить про їхнє бажання брати участь та впливати на ухваленні суспільні рішення на індивідуальному рівні, поза межами традиційних і застарілих структур та механізмів [23].

Аналіз української молодіжної активності засвідчив різноманітність форм участі молодих людей у суспільному житті, серед яких значне місце займають інноваційні підходи до організації молодіжної роботи. Експерти підкреслюють доцільність їх подальшого розвитку та поширення. Серед найбільш відомих можна відзначити:

- створення молодіжного центру як основного елемента інфраструктури для реалізації програм і заходів, спрямованих на молодь;

– впровадження комплексу заходів щодо розвитку професійно-технічної освіти та працевлаштування молоді (діяльність центрів контролю якості професійної підготовки, реалізація проєктів ЄС для підвищення кваліфікації кадрів у регіонах, програми обласних молодіжних центрів зайнятості);

– підготовка фахівців за програмою «Молодіжний працівник», проведення тематичних семінарів «Молодіжна робота»;

– навчання координаторів студентських центрів зайнятості за Програмою Британської Ради «Активні громадяни» з акцентом на розвиток соціального лідерства, навичок міжкультурного діалогу, соціальної відповідальності, організацію громади та управління соціальними проєктами;

– створення платформ для розвитку молоді (хаби, коворкінги, антикафе та інші центри соціальних ініціатив, де відбуваються відкриті заходи та підтримка соціальних проєктів від ідеї до реалізації);

– участь у програмі Erasmus+ за фінансової підтримки ЄС, що об'єднує сім існуючих програм у єдину структуру, включаючи академічну мобільність студентів, молодіжну політику та спорт;

– реалізація програм національно-патріотичного виховання та волонтерської діяльності [24].

Проведений аналіз підтверджує необхідність оновлення традиційних форм залучення молоді до суспільно-громадської діяльності як на рівні громади, так і на державному рівні. Сучасні моделі відкритого розвитку молодіжної активності сприяють підвищенню самостійності та відповідальності молодіжних об'єднань, громадських організацій, центрів та рад, які мають автономність у визначенні власних пріоритетів і цінностей громадської діяльності. Натомість використання застарілих, формалізованих підходів до організації молодіжної роботи здебільшого призводить до маніпулятивних схем та ілюзорної, символічної участі молоді у суспільних процесах.

Отже, молодь як соціально-демографічна група населення (віком 14-35 років) характеризується специфічними віковими, психологічними та соціальними рисами, що становлять підґрунтя для організації соціальної роботи

з нею. Соціальні потреби цієї категорії (освіта, працевлаштування, самореалізація та інші) виступають рушійною силою у процесі реалізації молодіжної політики за активної участі громадських організацій, служб та центрів у справах молоді. Різноманіття форм включення молоді в суспільне життя (волонтерство, участь у заходах неформальної освіти, діяльність у молодіжних центрах тощо) свідчить про значний потенціал цієї соціальної групи. Проте навіть такий широкий спектр можливостей не охоплює всіх форм активності, які можуть бути реалізовані. Це підкреслює необхідність подальшого дослідження та впровадження інтерактивних і інноваційних підходів до залучення молоді, що сприятиме розвитку їхньої активної громадянської позиції та формуванню стійкого громадянського суспільства.

1.3. Нормативно-правове регулювання соціальної допомоги молоді в Україні

Система соціального захисту молоді в Україні ґрунтується на діяльності комплексної мережі державних та громадських інституцій, які реалізують заходи, спрямовані на всебічну підтримку молодого населення. Ця система передбачає координацію національних, регіональних та місцевих структур для забезпечення реалізації прав, соціальних потреб і можливостей молоді в різних сферах життя.

1. Верховна Рада України – є головним законодавчим органом, який формує правову основу молодіжної політики та соціального захисту молоді. Основні функції парламенту включають:

- розробку та прийняття законів щодо освіти, зайнятості, соціального забезпечення, охорони здоров'я та громадської активності молоді;
- розподіл бюджетних коштів на реалізацію молодіжних програм і проєктів;
- створення спеціалізованих комітетів та підкомітетів для детального вивчення питань, пов'язаних із молоддю;
- організацію парламентських слухань, обговорень та дискусій для врахування думок молодих громадян;

- здійснення контролю за виконанням законів і програм державними органами, зокрема Міністерством молоді та спорту;

- забезпечення належного соціального захисту молоді через розробку та впровадження заходів, спрямованих на зайнятість, житлово-комунальне обслуговування та інші соціальні потреби.

2. Міністерство молоді та спорту України – ключовий орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері молоді та спорту. Його діяльність охоплює такі напрями:

- розробку та впровадження програм соціального, освітнього та економічного розвитку молоді;

- стимулювання активної участі молоді у громадському та політичному житті, підтримку молодіжних громадських організацій та ініціатив;

- розвиток спорту та фізичної активності серед молоді, популяризацію здорового способу життя;

- забезпечення доступу до якісної освіти та професійної підготовки;

- налагодження міжнародної співпраці та участь у програмах обміну досвідом у сфері молодіжної політики та спорту.

3. Місцеві органи влади – включають міські, селищні та обласні ради, які реалізують молодіжну політику на регіональному та місцевому рівнях. До їхніх ключових завдань належать:

- забезпечення доступу молоді до освіти (шкільної, професійної та вищої);

- організація заходів із працевлаштування, включаючи тренінги, ярмарки вакансій та профорієнтаційні ініціативи;

- підтримка культурних, спортивних та соціальних ініціатив молоді, розвиток клубів, театральних та художніх об'єднань;

- реалізація місцевих програм молодіжної політики, спрямованих на активізацію громадянської участі та співпрацю з громадськими організаціями;

- забезпечення соціальної допомоги, поліпшення житлово-комунальних послуг та участь у міжнародних обмінах і програмах співпраці.

4. Всеукраїнський молодіжний центр – державна установа, яка забезпечує розвиток молодіжного сектору на національному рівні. Центр організовує молодіжні заходи, тренінги та освітні програми, стимулює громадську активність, впроваджує молодіжні проекти та сприяє міжнародній співпраці.

5. Український молодіжний фонд – установа, що забезпечує фінансову підтримку молодіжних ініціатив та проєктів. Його діяльність охоплює грантову підтримку, організацію освітніх та тренінгових заходів, розвиток соціального підприємництва, підтримку молодіжних громадських організацій та активізацію участі молоді у громадському житті.

6. Науково-дослідний центр «Інститут сімейної та молодіжної політики імені Олександра Яременка» – спеціалізований центр, що займається аналізом і розвитком сімейної та молодіжної політики в Україні. Інститут проводить дослідження, надає експертні консультації органам влади та громадським організаціям, співпрацює з урядовими та науковими структурами для формування ефективних стратегій і програм, спрямованих на підтримку сімей і розвиток потенціалу молоді [25].

Таким чином, система соціального захисту молоді України є комплексною і багаторівневою, об'єднуючи державні та громадські інституції. Вона забезпечує реалізацію соціальних прав, підтримку професійного та освітнього розвитку молоді, активізацію її участі в суспільному житті та створення умов для самореалізації й повноцінної інтеграції в соціально-економічну структуру держави.

Крім роботи перелічених організацій, механізм забезпечення соціального захисту молоді реалізується також через систему нормативно-правових актів як міжнародного, так і національного рівня.

Схема нормативно-правового регулювання соціального захисту молоді наведена на рисунку 1.1.

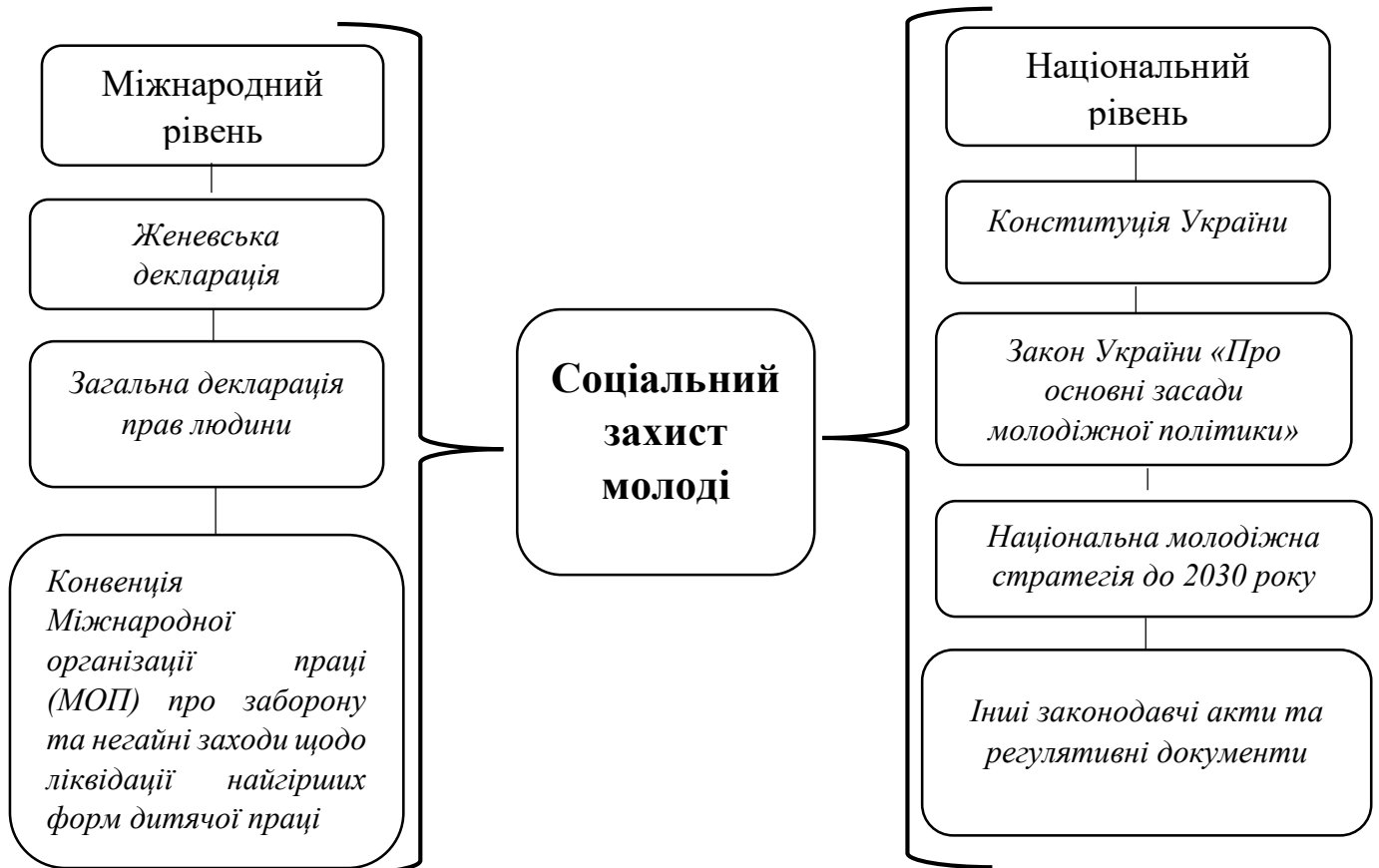

Рисунок 1.1. Нормативно-правове регулювання соціального захисту молоді України

Отже, розглянемо основні положення наведених на рисунку 1.1 нормативно-правових актів, що регламентують питання соціального захисту молоді.

1. *Женевська декларація* – міжнародний документ, ухвалений у вересні 2020 року на 75-й сесії Генеральної Асамблеї ООН у Женеві. Вона орієнтована на проблематику молоді та її взаємодію з ООН. Серед ключових аспектів Декларації виділяються: активна участь молоді у процесах прийняття рішень і реалізації Цілей сталого розвитку; посилення глобальної солідарності та міжнародного співробітництва; забезпечення доступу до якісної освіти та формування сучасних компетентностей; підтримка здоров'я і добробуту молодих людей, зокрема психічного здоров'я, а також боротьба з поширенням ВІЛ/СНІДу; сприяння соціальній інклюзії та створення рівних можливостей для всіх представників молодіжної групи.

2. *Загальна декларація прав людини* визначає універсальні права, що безпосередньо стосуються й молоді. До них належать: рівність усіх перед законом і право на захист від дискримінації (ст. 7), право на освіту (ст. 26), свобода вираження поглядів та доступ до інформації (ст. 19), свобода мирних зібрань (ст. 20), а також право на працю та гідні умови праці (ст. 23). Ці положення створюють основу для соціального, освітнього й професійного розвитку молодого покоління [26].

3. *Конвенція МОП № 182 (1999 р.) «Про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці»* спрямована на захист дітей та молоді від експлуатації. Документ передбачає повну заборону залучення дітей до найгірших форм праці (рабство, торгівля людьми, примусова праця, використання у збройних конфліктах, сексуальна експлуатація тощо). Окремо регламентуються заходи соціальної реабілітації й інтеграції постраждалих дітей, а також превентивні та освітні програми для підвищення обізнаності суспільства [27].

4. *Конституція України* є базовим законодавчим актом, що закріплює основні права та свободи громадян, включаючи молодь. Вона гарантує рівність прав і свобод незалежно від віку, право на освіту, працю, участь у громадському житті, а також соціальний захист і охорону здоров'я. Конституція визначає обов'язок держави забезпечувати особливий захист прав та інтересів дітей і молоді [28].

5. *Закон України «Про основні засади молодіжної політики»* закладає правові рамки формування й реалізації державної молодіжної політики. Він визначає принципи та завдання політики щодо молоді, окреслює роль держави, інститутів громадянського суспільства й інших суб'єктів у цьому процесі. Особливий акцент зроблено на забезпеченні рівних можливостей, розвитку творчого потенціалу, громадянської активності та створенні умов для соціального, економічного й культурного розвитку молоді. Закон також передбачає підтримку молодіжних ініціатив та розвиток молодіжних організацій [29].

6. *Національна молодіжна стратегія до 2030 року*, затверджена Указом Президента України від 12 березня 2021 року № 94/2021, визначає стратегічні напрями державної політики у сфері молоді на середньострокову перспективу. Вона передбачає забезпечення рівних можливостей для молоді в усіх сферах суспільного життя, створення сприятливих умов для освітнього, професійного й особистісного розвитку, підтримку громадянської активності та інтеграції молоді у процеси прийняття рішень, а також гарантування захисту їхніх прав та інтересів [30].

7. *Інші законодавчі та регулятивні акти* охоплюють постанови, рішення та програми, що деталізують окремі аспекти державної молодіжної політики в Україні.

Таким чином, зазначені нормативно-правові акти формують комплексну регулятивну основу системи соціального захисту молоді, визначають їхні права та обов'язки, а також забезпечують реалізацію механізмів підтримки та розвитку молодіжних ініціатив у національному та міжнародному контекстах.

Висновки до першого розділу

Молодь є однією з найважливіших соціальних груп у будь-якому суспільстві, оскільки від її розвитку та активності значною мірою залежить соціально-економічне майбутнє держави. Вона характеризується високою мобільністю, здатністю до швидкої адаптації та активною участю у громадському житті, але водночас є вразливою до різних соціальних ризиків, зокрема безробіття, нестабільності доходів, обмеженого доступу до освіти та медичних послуг. Соціальна допомога молоді – це комплекс державних, громадських та міжнародних заходів, спрямованих на забезпечення її соціальних прав, розвитку потенціалу та інтеграції у суспільство.

Сутність соціальної допомоги молоді полягає у наданні підтримки, яка сприяє повноцінному розвитку особистості, формуванню професійних компетентностей, зміцненню соціальної стабільності та забезпеченню захисту від негативних впливів середовища. В умовах воєнного стану ці потреби стають

особливо актуальними: молоді люди потребують не лише матеріальної підтримки, а й психологічного супроводу, соціальної адаптації та допомоги у відновленні життєвих перспектив.

Важливим аспектом соціальної допомоги є її комплексність та адресність. Вона охоплює такі напрямки, як забезпечення доступу до освіти та професійного навчання, підтримка працевлаштування та стажувань, надання житлових та матеріальних гарантій, психологічна підтримка та розвиток громадської активності. Ефективна соціальна допомога також передбачає участь молоді у процесах прийняття рішень, що стосуються їх життя та розвитку, стимулюючи активну громадську позицію та відповідальність за власне майбутнє.

Молодь визначається не лише віковими рамками (в Україні – від 14 до 35 років), але й специфікою соціального статусу, ціннісними орієнтаціями, рівнем освіти та активністю у громадському житті. Вона є важливим соціальним ресурсом держави, здатним забезпечити інноваційний розвиток суспільства та формувати його соціокультурні та економічні тенденції.

Молодь відзначається особливими соціально-психологічними характеристиками: високим рівнем мобільності, готовністю до змін та експериментів, прагненням до самореалізації та самостійності. У той же час вона є вразливою до негативних впливів соціального середовища, таких як соціальна нерівність, безробіття, конфліктні ситуації, війна та інші кризові явища. Ці фактори підвищують потребу у системній підтримці з боку держави та громадських організацій.

Особливу роль відіграє участь молоді у волонтерських, освітніх та громадських ініціативах, що сприяє формуванню соціальної активності, лідерських якостей та професійної компетентності. Саме через таку активність молодь отримує можливість впливати на розвиток суспільства та власну соціальну реалізацію.

Соціальний захист молоді забезпечується через систему державних, місцевих та громадських інституцій. Важливу роль у цьому процесі відіграють міжнародні та національні нормативно-правові документи. На міжнародному

рівні основними є Женева декларація ООН та Загальна декларація прав людини, які закріплюють права молоді на освіту, працю, участь у громадському житті та захист від дискримінації. Ці документи визначають принципи рівності, справедливості та доступності соціальної допомоги для всіх молодих людей незалежно від їх соціального або економічного статусу.

На національному рівні України соціальна допомога молоді регулюється Конституцією України, законами про молодь, освіту, зайнятість населення, соціальний захист та іншими нормативно-правовими актами. В умовах воєнного стану держава посилює роль соціальної допомоги, зокрема через спеціальні програми підтримки внутрішньо переміщених осіб, надання матеріальної допомоги, забезпечення житлом та психологічну підтримку.

Таким чином, соціальна допомога молоді є комплексною системою заходів, що охоплює освітню, професійну, матеріальну, психологічну та громадську підтримку. Вона спрямована на забезпечення соціальної стабільності, розвитку потенціалу молодих людей та їх інтеграції у суспільство, що особливо важливо в умовах воєнного стану. Ефективна соціальна допомога молоді сприяє формуванню активної, компетентної та соціально відповідальної особистості, здатної реалізувати себе в сучасних умовах та сприяти розвитку держави.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ МОЛОДІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

2.1. Вплив воєнного стану на соціальне становище та потреби молоді

Воєнний стан у країні радикально змінив соціальне становище та актуалізував нові й дедалі складніші потреби молодого покоління, спричинивши одночасно негативні соціально-економічні наслідки та посиливши фактори соціальної мобілізації й громадської активності серед молоді. Аналіз наукової літератури та соціологічних досліджень засвідчує мультикомпонентний характер впливу: економічні втрати (втрата або зниження доходів, скорочення працевлаштування, обмеження доступу до житла), порушення освітніх траєкторій (переривання навчання, ускладнений доступ до освітніх послуг, зниження якості практичних професійних можливостей), міграційні трансформації (внутрішнє переміщення та еміграційні плани), а також глибокі психосоціальні наслідки (підвищення рівня стресу, тривожних та депресивних станів, нарощування ризику травматизації). Такі висновки підтверджуються масштабними емпіричними дослідженнями, зокрема репрезентативним дослідженням «Вплив війни на молодь в Україні», ініційованим Мінмолодьспортом у співпраці з аналітичними центрами, яке фіксує високий відсоток молодих людей, що зазнали прямих втрат через війну – зокрема економічних та психоемоційних втрат [31].

За даними експертів, близько 40–50 % населення потребує психологічної підтримки. У певних соціальних групах ці показники такі: серед військових та ветеранів – 1,8 млн осіб; серед людей похилого віку – близько 7 млн; дітей і підлітків – приблизно 4 млн. На первинному рівні медичної допомоги потреба у психічній підтримці оцінюється у 27 млн звернень [32].

Водночас близько 3-4 млн українців мають психічні розлади помірного або тяжкого ступеня. За даними «WHO 2024 Emergency Appeal: Ukraine», 9,6 млн

людей в Україні перебувають у групі ризику психічних розладів або вже живуть із ними, з яких 3,9 млн мають симптоми від середніх до тяжких [33].

У цьому контексті надзвичайно важливим є акцент на тих викликах, які безпосередньо впливають на фізичне та ментальне здоров'я молодого покоління, а також на пошук ефективних шляхів їх подолання:

Фактори, що впливають на психоемоційний стан молоді:

– Військові дії та примусова міграція: молоді люди переживають посттравматичний стрес, тривогу та депресивні стани через втрату житла, рідних або вимушене переселення.

– Соціально-економічні складнощі: безробіття, зниження рівня життя та невизначеність щодо майбутнього створюють додатковий психологічний тиск.

– Погіршення ментального здоров'я: зростання тривожності та депресії, втрата соціальних контактів та інформаційне перенавантаження.

– Зменшення фізичної активності: обмежена мобільність через воєнні дії, небезпека на вулицях та ускладнений доступ до спортивних об'єктів призводять до зниження рівня фізичної активності [34].

Можливі психоемоційні реакції у молоді:

– Стрес – складність адаптації до нових і небезпечних ситуацій або загроз безпеці себе чи близьких.

– Тривога – занепокоєння щодо майбутнього, страх перед потенційними загрозами та хвилювання за рідних, що спричиняє відчуття небезпеки та напруги.

– Депресія – тривала напруга, втрата близьких та обмеження у звичному житті можуть викликати відчуття безнадії.

– Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) – досвід війни та травматичних подій може спричинити повторювані страхи, тривогу та нав'язливі спогади.

– Горе – втрата близьких, руйнування домівки та неможливість вести звичний спосіб життя спричиняють глибоке почуття втрати.

– Гнів – відчуття несправедливості та образи може викликати злість і ворожість до сторони конфлікту.

– Беспорядність – відчуття неможливості вплинути на ситуацію, втрата контролю та безсилля можуть призводити до розчарування [35].

Воєнний стан також виявився критичним чинником для економічної активності молоді. Зокрема, Т. Опанасюк зазначає, що значна частина молодих українців стикається з безробіттям через закриття підприємств, втрату робочих місць внаслідок руйнування інфраструктури, а також через відсутність попиту на певні професії, особливо у зонах бойових дій. Вона підкреслює, що молодь мусить шукати альтернативні джерела доходу і часто змінює професійну орієнтацію [36].

Ось перефразований варіант без плагіату і зі збереженням наукової логіки:

На сьогодні в Україні досить поширеним є явище молодіжного безробіття. Під ним розуміють соціально-економічну ситуацію, коли молоді люди працездатного віку активно шукають роботу і готові приступити до неї, але з різних причин не можуть реалізувати своє право на працю. У результаті вони втрачають можливість забезпечувати власні базові потреби.

До основних груп молодих людей, які опиняються у стані безробіття, належать:

- випускники закладів загальної середньої, професійної та вищої освіти;
- особи, звільнені через реорганізацію або скорочення на підприємстві;
- молоді працівники, які залишили роботу внаслідок плинності кадрів;
- колишні військовослужбовці строкової служби після демобілізації;
- молоді жінки, що повертаються на ринок праці після відпустки по догляду за дитиною [37, с. 240].

У своєму дослідженні О. Мельникова зазначає, що війна створює суттєві бар'єри для відкриття бізнесу молодими: високий рівень невизначеності, нестабільність постачань, дефіцит ресурсів, руйнування логістичних зв'язків та ризик пошкодження майна. Але також акцентовано, що підприємництво, зокрема мале та молодіжне, може стати одним із шляхів адаптації – створення гнучких бізнес-моделей, релокація, використання дистанційних технологій і сервісів [38]. Але при відкритті підприємства молоді люди стикаються із

економічними проблемами такими як обмеження фінансового доступу до капіталу або кредитів. А саме: молоді підприємці стикаються з недовірою з боку фінансових установ, високими ризиками, нестачею державної підтримки чи грантів, а також із проблемами у митному та логістичному оформленні через бойові дії [39].

Отже, воєнний стан суттєво впливає на стан молоді, створюючи додаткові стресові фактори. Молодь стикається із фінансовою нестабільністю, яка спричиняє додатковий стрес і посилює залежність від зовнішніх джерел допомоги [40]. Молодь часто змушена відмовлятися від своїх попередніх планів, що поглиблює почуття безпорадності. Частина молодих людей активно шукає нові можливості, перекваліфікується, використовує кризу як стимул для саморозвитку. Інша частина демонструє пасивну адаптацію, відкладаючи дії на майбутнє, що часто супроводжується уникненням проблем і зниженням активності. Загалом, молодь має підвищену потребу у психологічній та соціальній підтримці, яка допомогла б знизити рівень стресу, покращити емоційний стан і створити умови для професійного зростання [41].

Важливу роль відіграють також ініціативи, спрямовані на підтримку соціальної активності молоді. Участь у волонтерських проєктах, громадських ініціативах та культурних заходах сприяє відновленню почуття приналежності до спільноти, допомагає молодим людям відчувати власну значущість і створити нові соціальні зв'язки. Це особливо важливо для тих, хто відчуває ізоляцію через втрату роботи та соціального статусу.

Фінансова стабільність є ще одним важливим елементом підтримки. Доступ до соціальних виплат, програм мікрофінансування чи позик для молодіжних підприємців може забезпечити базову стабільність та стимулювати підприємництво. Особливо ефективними можуть бути програми, спрямовані на підтримку молодих людей, які хочуть започаткувати власний бізнес чи розвивати інноваційні ідеї [42].

Крім того, слід посилювати інформаційну підтримку молоді. Створення онлайн-платформ, гарячих ліній та інформаційних центрів, які надають консультації щодо прав, можливостей працевлаштування, навчання та перекваліфікації, дозволить молодим людям краще орієнтуватися в умовах кризи. Це не лише підвищить рівень обізнаності, але й зменшить рівень невизначеності та тривоги. [43].

2.2. Основні напрями та форми соціальної допомоги молоді під час війни

В умовах воєнного стану питання забезпечення належного рівня соціальної допомоги молоді набуває особливої актуальності, оскільки саме молоде покоління зазнає значного впливу соціально-економічних, психологічних і культурних викликів, зумовлених війною. Молодь водночас виступає найбільш уразливою категорією населення та важливим ресурсом відновлення і розвитку держави.

Відповідно до Закону України «Про основні засади молодіжної політики», у статті 3 вказано, що держава створює умови для забезпечення соціальних гарантій, створення механізмів соціалізації та інтеграції молоді в суспільні процеси, соціального захисту та підтримки молодих осіб [11]. У межах цієї законодавчої бази соціальна допомога молоді розглядається не лише як система матеріальної підтримки, а як комплексний механізм сприяння її розвитку, самореалізації та стійкості в умовах соціальної нестабільності.

Соціальна робота з молоддю розуміється як професійна діяльність, що полягає у наданні допомоги, консультуванні та забезпеченні спектру соціальних послуг молодим людям у різних сферах їхнього життя. Основна її мета полягає у підтримці соціального, психологічного, освітнього та емоційного становлення молодого покоління, у сприянні їх активному включенню в суспільне життя та подоланні життєвих труднощів. Важливим завданням соціальної роботи є створення сприятливих умов для успішної соціалізації, адаптації та

самореалізації особистості на благо як самої молоді людини, так і суспільства в цілому [44].

Період воєнного стану актуалізував необхідність адаптації молодіжної політики до нових реалій, зокрема шляхом створення ефективних інструментів соціальної допомоги, які враховують потреби внутрішньо переміщеної, безробітної, освітньо вразливої та психологічно травмованої молоді. Як зазначає О. Кузьменко, сучасна система соціальної підтримки молодих громадян має переходити від реактивної моделі – коли допомога надається у відповідь на вже існуючі проблеми – до проактивної, спрямованої на запобігання кризовим станам, розвиток життєстійкості та створення умов для соціальної мобільності [45].

У цьому контексті соціальна допомога молоді у воєнний час реалізується за кількома ключовими напрямками:

- забезпечення економічної стійкості та працевлаштування;
- підтримка психічного здоров'я й соціальної адаптації;
- гарантування доступу до освіти, житла та базових соціальних послуг;
- стимулювання громадянської активності й волонтерства як форми соціальної взаємопідтримки.

Зазначені напрями відображають системний підхід до підтримки молодого покоління в умовах глибоких соціально-економічних трансформацій, спричинених війною. Соціальна допомога у цей період набуває не лише компенсаторного, а й стратегічного характеру, адже спрямована на збереження людського потенціалу, формування адаптаційних механізмів та забезпечення можливостей для самореалізації молоді. Це потребує комплексного бачення сутності соціального забезпечення та розуміння його взаємозв'язку із системою соціального захисту населення.

С. Баняс та Л. Хомко визначають соціальне забезпечення молоді як важливу складову загальної системи соціального захисту, що виступає державною формою протидії соціальним ризикам, сімейним, освітнім конфліктам та іншим несприятливим явищам, які виникають через соціальну незахищеність молоді

[46, с. 14]. Такий підхід підкреслює, що соціальне забезпечення не обмежується лише наданням матеріальної допомоги, а охоплює ширший спектр дій – від створення безпечного середовища для розвитку молоді до формування її соціальної активності та відповідальності.

У цьому ж контексті Ю. Тарабукін пропонує розглядати соціальний захист молоді у широкому значенні, роблячи акцент на його гуманістичній меті – «допомогти молодим людям набутти почуття власної гідності, віри у свої сили та бажання власною працею досягати кращого життя, а не пасивно очікувати його» [47, с. 178].

Він розрізняє чотири основні аспекти соціального захисту:

– як захист процесу формування та розвитку особистості молоді людини, що передбачає створення сприятливих умов для проходження кожного етапу життєвого становлення;

– як захист соціального середовища, у якому відбувається розвиток особистості, зокрема поліпшення умов проживання, екологічного стану, соціально-економічних і моральних умов життя;

– як захист прав молоді людини, спрямований на забезпечення рівних можливостей та доступу до ресурсів;

– як цільовий соціальний захист, орієнтований на підтримку конкретних груп молоді, що опинилися у складних життєвих обставинах.

Отже, багатовимірність підходів до розуміння соціального захисту молоді визначає необхідність комплексного бачення і систематизації основних його форм та видів. Соціальне забезпечення, як складова системи соціального захисту, має різноманітні прояви, що відображають специфіку соціальних потреб молодого покоління, особливо в умовах воєнного стану.

Одним із видів соціального забезпечення молоді є натуральна допомога. А. Казанчан зазначає що, натуральна допомога називається самостійним видом соціального забезпечення та може включати в себе надання їжі, напоїв, продуктів харчування, засобів гігієни та санітарії, одягу, взуття та навіть – грошових виплат [48].

У своїх роботах С. Синчук зазначив що надання матеріальної підтримки особам, які зіштовхнулись із соціальними ризиками, у вигляді різного роду предметів першої необхідності визначається формою надання соціальних послуг [49, с. 269].

Отже, така допомога полягає у безпосередньому наданні матеріальних ресурсів чи послуг – продуктів харчування, одягу, засобів гігієни, тимчасового житла тощо, – що особливо актуально в умовах війни, коли значна частина молодих людей втратила джерела доходу або місце проживання.

Наступним основним видом соціального забезпечення молоді є медична допомога яка в умовах воєнного стану набуває особливого значення. Відповідно до статті 3 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» під поняттям медичної допомоги розуміється діяльність професійно підготовлених медичних працівників, спрямована на профілактику, діагностику та лікування у зв'язку з хворобами, травмами, отруєннями і патологічними станами, а також у зв'язку з вагітністю та пологами [50].

У контексті системи соціального забезпечення молоді, медична допомога виступає ключовим видом підтримки, оскільки вона спрямована на збереження, зміцнення й відновлення здоров'я молодого покоління – фізичного, психічного і соціального. Згідно з українськими науковцями, медична допомога є не просто складовою охорони здоров'я, а одним із фундаментальних засобів соціального захисту молоді, адже реалізує базове право на життя і здоров'я. Так, у праці О. Корнілової медична допомога розглядається як невід'ємна частина права соціального забезпечення [51].

Під час воєнного стану, коли молоді люди стикаються з додатковими ризиками (травматизація, вимушене переміщення, обмежений доступ до медичних послуг), роль такої допомоги зростає: вона включає профілактичні заходи, лікування, медичну та психологічну реабілітацію, мобільні та дружні для молоді медичні команди. Наприклад, дослідження Страшок та інших авторів. показує, що в Україні діє мережа «Клінік дружніх до молоді», яка забезпечує медико-соціальну допомогу підліткам і молоді під час війни [52].

Крім того, діяльність Центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді (ЦССМ) передбачає соціально-медичну допомогу як один з видів соціальних послуг: надання первинної медичної консультації, перенаправлення до фахівців, оздоровлення молоді з соціально незахищених груп.

Таким чином, можна окреслити такі складові медичної допомоги молоді в умовах соціальної підтримки:

- забезпечення доступу молоді до первинної та спеціалізованої медичної допомоги;
- психічна і психологічна реабілітація молодих осіб, які пережили травму або стрес у зв'язку з війною;
- організація мобільних, дружніх до молоді медичних структур (наприклад, «Клініки дружні до молоді») з урахуванням особливостей воєнного часу;
- інтеграція медичної допомоги в систему соціальних послуг (співпраця з соціальними службами, громадськими організаціями, молодіжними центрами) для комплексного супроводу молоді.

Враховуючи ці аспекти, медична допомога молоді набуває стратегічного значення під час воєнного стану – не лише як життєво-необхідна послуга, але й як механізм соціалізації, збереження потенціалу молодого покоління та зміцнення соціальної стійкості держави.

Узагальнено соціальне забезпечення молоді можна розглядати з кількох аспектів. По-перше, як комплекс організаційних, правових, економічних та фінансових заходів, спрямованих на подолання соціальних ризиків та зменшення їхнього впливу на життя молодого населення. По-друге, як інститут права у системі соціального забезпечення, що включає сукупність правових норм, які регулюють суспільні відносини у сфері організації, фінансування та надання законодавчо передбачених видів матеріальної допомоги, соціальних послуг та пільг для молоді. По-третє, як об'єкт державного управління та напрям державної політики, тобто систему заходів, спрямованих на реалізацію соціальних прав і гарантій для молодих людей. По-четверте, як діяльність державних органів та представників недержавного сектору, що охоплює

створення умов для розвитку та соціального становлення молоді. І нарешті, як систему суспільних відносин, у межах якої забезпечується підтримка молодіжної соціальної групи та її інтеграція у суспільство.

Висновки до другого розділу

Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що воєнний стан суттєво вплинув на соціальне становище молоді, зумовивши появу нових викликів і потреб у сфері соціального забезпечення. Молоді люди стали однією з найуразливіших категорій населення, адже саме вони першими стикаються з наслідками безробіття, економічної нестабільності, втрати житла, порушення освітніх і професійних траєкторій, а також з глибокими психоемоційними наслідками війни.

Воєнні дії посилили соціальну напруженість і призвели до зростання рівня стресу, тривожності, депресії та посттравматичних розладів серед молоді. Це, своєю чергою, актуалізувало потребу у психологічній, медичній та соціальній підтримці, спрямованій на збереження ментального здоров'я, адаптацію до нових умов життя та формування стійкості.

Соціальна допомога в умовах війни набула не лише компенсаторного, а й стратегічного характеру – вона стала інструментом забезпечення життєстійкості молодого покоління, його залучення до процесів відновлення держави та соціальної інтеграції. Держава, реалізуючи молодіжну політику, має орієнтуватися не лише на реагування на вже наявні проблеми, а на їхнє попередження – створюючи умови для працевлаштування, перекваліфікації, розвитку підприємництва, участі у громадських ініціативах.

Визначено, що ключовими напрямками соціальної допомоги молоді в умовах воєнного стану є:

- економічна підтримка (соціальні виплати, допомога при безробітті, мікрофінансування молодіжного підприємництва);
- медична допомога (забезпечення доступу до медичних та психологічних послуг, реабілітаційна і профілактична робота);

- психосоціальна підтримка (психологічна допомога, відновлення соціальних зв'язків, формування громадянської активності);
- освітньо-професійна допомога (сприяння навчанню, підвищенню кваліфікації, залученню до неформальної освіти).

Особливе значення у структурі соціального забезпечення молоді посідає медична допомога, яка, за сучасними науковими підходами, є не лише елементом охорони здоров'я, а й важливою складовою системи соціального захисту. У воєнний період вона охоплює не лише лікування, а й психологічну реабілітацію, профілактику та соціально-медичний супровід молоді, що зазнала травм, переміщення чи втрати близьких.

Таким чином, система соціальної допомоги молоді в умовах воєнного стану повинна розвиватися як комплексна, міжвідомча модель, що поєднує державні, муніципальні, громадські та міжнародні ресурси. Вона має бути спрямована не лише на подолання наслідків війни, але й на створення умов для сталого розвитку, самореалізації та соціальної активності молоді як провідного чинника післявоєнного відновлення України.

РОЗДІЛ 3

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ МОЛОДІ

3.1. Організація дослідження соціальної допомоги молоді

У сучасних умовах повномасштабної військової агресії проти України соціальна допомога молоді набуває критичного значення як ключовий елемент системи соціального захисту та відновлення молодіжного потенціалу держави. Дослідження О. Олексюк вказують на те, що умови війни вимагають особливого підходу до надання соціальних послуг для молоді, оскільки молодь під впливом воєнного стану стає одночасно уразливою та має високий потенціал мобілізації [53]. Важливо зазначити, що збереження психічного здоров'я молоді в умовах повномасштабної війни є одним із найнагальніших викликів сьогодення.

Базуючись на цих положеннях, емпіричне дослідження стає необхідним кроком для аналітичного вивчення тієї реальної ситуації, в якій опинилася молодь, та ефективності реалізації заходів соціальної допомоги. Адже сьогодні перед державними, громадськими та освітніми інституціями стоїть завдання не лише компенсувати втрати, а й забезпечити умови для сталого розвитку молодих громадян у кризовому середовищі. Як показує дослідження В. Кушта і О. Фуштей, втрата роботи в умовах війни має комплексний вплив на молодь, спричиняючи соціальну ізоляцію, зниження рівня життя та негативні психологічні наслідки [43]. А згідно з результатами дослідження А. Холодницької, молодіжне безробіття під час воєнного стану значно посилює ризик соціального виключення та економічної нестабільності серед молодих громадян [54].

Таким чином, організація емпіричного дослідження соціальної допомоги молоді в умовах воєнного стану має за мету не лише виявити основні потреби та труднощі молодих людей, але й проаналізувати як реалізуються напрями допомоги, наскільки вони відповідають сучасним викликам і яким чином можуть бути вдосконалені.

Для досягнення мети дослідження – виявлення особливостей соціальної допомоги молоді в умовах воєнного стану – було застосовано якісний метод збору даних, а саме метод фокус-групового інтерв'ю. Фокус-група – або, точніше, «сфокусоване групове інтерв'ю» – це особливий метод якісних досліджень, який дозволяє отримати оціночну, емоційну інформацію про послугу або проблему [55]. Використання цього методу обумовлене його здатністю глибше розкрити індивідуальні та колективні уявлення, емоційні реакції та соціальні очікування молодих людей щодо отримання соціальної допомоги. Результати застосування методу проведення фокус-груп, також дав змогу зібрати цінну інформацію. Оскільки, можна зробити висновок, що така модель дозволяє не тільки оцінити потреби, а й визначити критичні точки в системі надання соціальних послуг [56].

У межах даної роботи фокус-групове опитування було проведено серед молоді віком від 18 до 35 років. Учасники належали до різних соціальних категорій – студентів, молодих фахівців, внутрішньо переміщених осіб, волонтерів, що дало змогу отримати різнопланові погляди на питання соціальної допомоги.

Емпірична мета дослідження полягає у виявленні та аналізі особливостей надання соціальної допомоги молоді в умовах воєнного стану, визначенні рівня її доступності, ефективності та відповідності актуальним потребам молодих людей.

Для досягнення даної мети у першому та другому розділі роботи ми здійснили аналіз наукових підходів до вивчення потреб молоді в соціальних послугах в умовах воєнного стану.

Наше дослідження проводилось у Кам'янець-Подільській територіальній громаді на базі Комунальної установи «Молодіжний центр Кам'янця-Подільського». Загалом дослідженням було охоплено 36 осіб з числа молоді.

Під час організації емпіричного дослідження було дотримано низки ключових принципів, що забезпечили його наукову обґрунтованість, етичність та достовірність отриманих результатів:

- Принцип довіри та конфіденційності. Дотримано вимог щодо збереження приватності учасників дослідження, а також забезпечено повний захист їхніх персональних даних.
- Принцип рівності та справедливості. Усі учасники мали рівні умови участі у дослідженні, що гарантувало неупереджене ставлення та забезпечило об'єктивність зібраних даних.
- Принцип об'єктивності та збалансованості. Аналіз результатів здійснювався без упереджень, із дотриманням неупередженого підходу до оцінки соціальної ситуації молоді та якості наданої допомоги.
- Принцип урахування культурних і контекстуальних особливостей. Під час проведення дослідження враховано соціокультурні особливості, регіональні відмінності та специфіку досвіду молоді, зокрема тих, хто належить до внутрішньо переміщених осіб.
- Принцип етичності та поваги до прав людини. Взаємодія з учасниками ґрунтувалася на засадах етичної поведінки, доброзичливості, добровільності участі та дотримання прав людини, що забезпечило психологічний комфорт респондентів і достовірність їхніх відповідей.

Наше дослідження проводилося у декілька **етапів**:

Підготовчий етап (вересень – листопад 2024 року) був спрямований на опрацювання теоретичних засад проблеми соціальної допомоги молоді в умовах воєнного стану. У цей період було здійснено аналіз наукової літератури, нормативно-правової бази та сучасних досліджень щодо соціального захисту і підтримки молоді. Також було визначено об'єкт, предмет, мету, завдання та методи дослідження, підготовлено інструментарій для збору емпіричних даних.

Перший етап дослідження (грудень 2024 – лютий 2025 року) полягав у розробці та апробації методів збору даних. На цьому етапі визначено ключові напрями вивчення соціальної допомоги молоді, сформовано фокус-групи учасників дослідження, розроблено питання для обговорення, що дозволили виявити основні потреби та проблеми молоді в умовах війни.

Другий етап дослідження (березень – червень 2025 року) передбачав безпосереднє проведення емпіричного дослідження – серію фокус-групових обговорень із молодими людьми різних соціальних категорій (студенти, молоді працівники, внутрішньо переміщені особи, волонтери). На цьому етапі було отримано емпіричні дані щодо соціальних потреб, труднощів, а також рівня доступності соціальної допомоги молоді.

Третій етап дослідження (липень – жовтень 2025 року) був присвячений узагальненню та аналізу отриманих результатів. Здійснено систематизацію емпіричних даних, їх статистичну обробку, порівняння з результатами попередніх досліджень, а також розроблено висновки та практичні рекомендації щодо вдосконалення системи соціальної допомоги молоді у період воєнного стану.

В рамках нашої роботи ми розробили анкету для визначення особливостей соціальної допомоги молоді в умовах воєнного стану (див. додаток А). Наша анкета складалася з дев'ятнадцяти запитань які були спрямовані на виявлення особливостей отримання молоддю соціальної допомоги в умовах воєнного стану. Анкета містила як закриті, так і відкриті запитання, що дозволило отримати як кількісні, так і якісні дані. Запитання були згруповані за основними тематичними блоками: соціально-демографічні характеристики респондентів, досвід отримання соціальної допомоги, рівень обізнаності про доступні соціальні послуги, а також оцінка ефективності державної та громадської підтримки молоді. Окремий блок був присвячений пропозиціям щодо удосконалення системи соціальної допомоги в умовах воєнного стану.

Анкета дозволила отримати комплексне уявлення про стан соціального захисту молоді, її потреби, проблеми та рівень задоволеності наявними послугами.

Слід зазначити, що проведення анкетування є ефективним методом збору якісної інформації про визначення особливостей соціальної допомоги молоді в умовах воєнного стану.

3.2. Аналіз результатів дослідження

Дослідження проводилось у Кам'янець-Подільській територіальній громаді на базі Комунальної установи «Молодіжний центр Кам'янця-Подільського». Загалом дослідженням було охоплено 36 осіб з числа молоді.

На рисунку 3.1 представлено результати опитування респондентів за показником віку на момент проходження анкетування. Загальна кількість опитаних становить 36 осіб. Аналіз отриманих даних свідчить, що вік учасників варіюється від 15 до 33 років, що вказує на охоплення як підліткової, так і молодіжної категорії населення. Найбільша частка респондентів припадає на осіб віком 23 та 25 років – по 4 особи, що становить 11,1 % від загальної кількості опитаних. Відносно високу частку також становлять респонденти віком 16 та 19 років – по 3 особи (8,3 %).

Менш чисельними є групи віком 15, 27 та 28 років, кожна з яких представлена 2 особами (5,6 %). Решта вікових категорій – 17, 21, 22, 24, 26, 29, 30, 31, 32 та 33 роки – охоплюють по 1 респонденту (2,8 %) у кожній групі.

Таким чином, результати демонструють, що найбільш активними у проходженні опитування є молоді люди віком від 19 до 25 років (див.рис.3.1)

Вкажіть, будь ласка, ваш вік на момент проходження опитування
36 відповідей

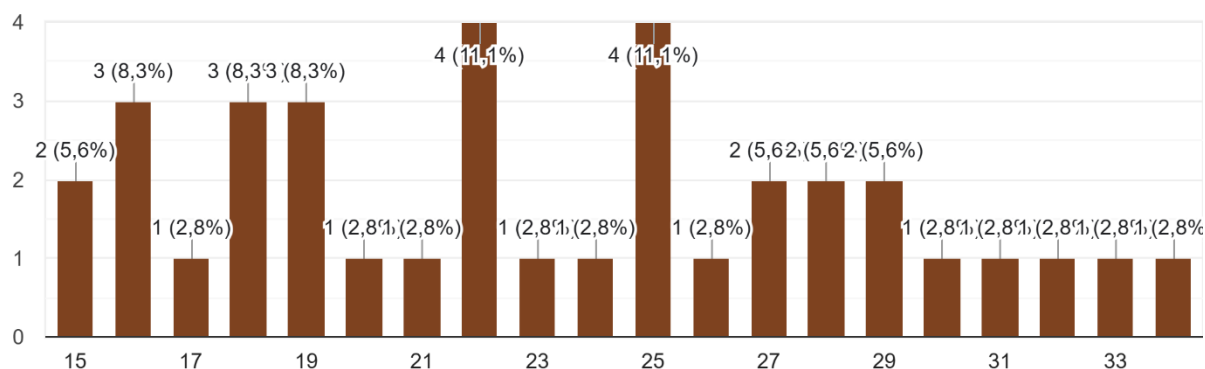

Рис. 3.1. Розподіл відповідей на запитання «Вкажіть, будь ласка, ваш вік на момент проходження опитування»

За результатами опитування, на запитання «Вкажіть, будь ласка, вашу стать» переважну частину відповіли жінки – 55,6 % від загальної кількості респондентів, тоді як чоловіки – 44,4 %. Варіант відповіді «Відмовляюся відповідати» не був обраний жодним учасником.

Такий розподіл дозволяє зробити висновок, що участь у дослідженні взяли як чоловіки, так і жінки, що забезпечує гендерну збалансованість вибірки та сприяє об'єктивності отриманих результатів. (див.рис.3.2)

Вкажіть, будь ласка, вашу стать
36 відповідей

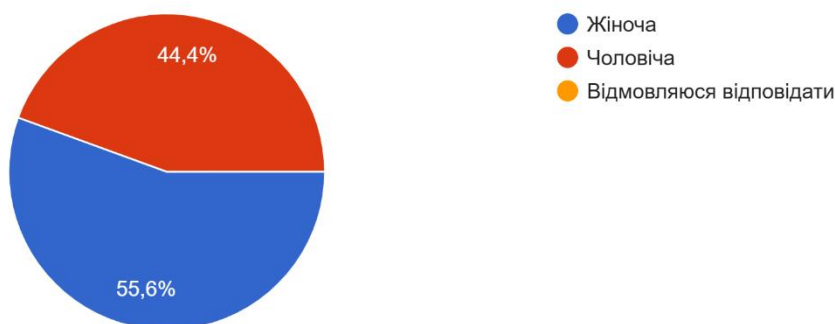

Рис. 3.2. Розподіл відповідей на запитання «Вкажіть, будь ласка, вашу стать»

За результатами відповідей на запитання «Вкажіть, будь ласка, ваш рівень освіти» було встановлено, що найбільшу частку респондентів становлять випускники професійно-технічних навчальних закладів (ПТУ, коледжів) – 38,9 % від загальної кількості опитаних. Друге місце посідають особи з рівнем бакалаврату – 27,8 %, що свідчить про достатній освітній потенціал вибірки. Частки респондентів із середньою освітою (9/11 класів) та тих, хто здобуває або вже має освіту рівня магістратури чи аспірантури, є однаковими – по 16,7 %. Таким чином, більшість учасників опитування мають завершену або неповну вищу освіту, що свідчить про високий рівень освітньої підготовки групи. (див. рис. 3.3)

Вкажіть, будь ласка, ваш рівень освіти
36 відповідей

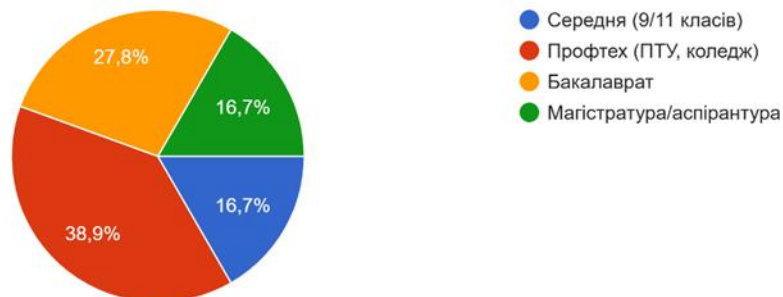

Рис. 3.3. Розподіл відповідей на запитання «Вкажіть, будь ласка, ваш рівень освіти»

Результати відповідей на запитання «Чи змінювали Ви місце свого проживання з початку повномасштабної війни?» показали, що майже половина респондентів (47,2 %) не змінювали місця проживання і залишаються за тією ж адресою. Водночас 22,2 % опитаних зазначили, що змінювали місце проживання кілька разів, а 19,4 % – що переїжджали один раз. Невелика частка учасників (11,1 %) повідомила, що тимчасово виїжджали, але згодом повернулися. (див. рис. 3.4)

Чи змінювали Ви місце свого проживання з початку повномасштабної війни ?
36 відповідей

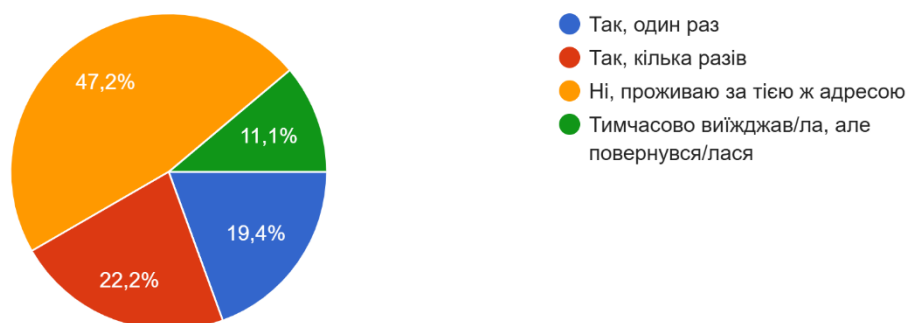

Рис. 3.4. Розподіл відповідей на запитання «Чи змінювали Ви місце свого проживання з початку повномасштабної війни?»

Далі ми з'ясували, що найбільша частка респондентів (36,1%) мешкає у власному будинку або квартирі в рідному місті. Близько 27,8% опитаних зазначили, що проживають в орендованому житлі в іншому місті. Ще 19,4% учасників мешкають в орендованій квартирі у рідному місті, а 11,1% тимчасово проживають в іншому місті, не маючи статусу внутрішньо переміщеної особи (ВПО). Найменша частка – 5,6% (приблизно, за візуальною оцінкою) – припадає на осіб, які мешкають у власному житлі, але не в рідному місті. Таким чином, більшість респондентів залишаються у своєму рідному місті, що може свідчити про стабільність життєвих обставин та відсутність значної міграційної мобільності серед опитаних. (див. рис. 3.5)

Де Ви на даний момент мешкаєте?

36 відповідей

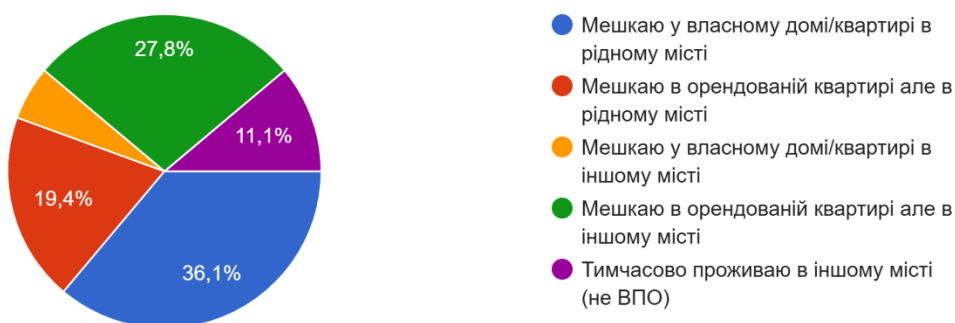

Рис. 3.5. Розподіл відповідей на запитання «Де Ви на даний момент мешкаєте?»

На наступне запитання «Який у Вас вид зайнятості?» опитувані респонденти відповіли, що за видом зайнятості переважна більшість (33,3%) працює на повний робочий день. Друга за чисельністю група – це особи, які поєднують роботу і навчання, їх частка становить 25%. Близько 19,4% опитаних повідомили, що навчаються (студенти), а 13,9% працюють неповний робочий день або мають підробіток. Найменша частка – 8,3% (орієнтовно) представлена безробітними, які перебувають у пошуку роботи, та тими, хто перебуває у декретній відпустці. (див. рис. 3.6)

Який у Вас вид зайності?:

36 відповідей

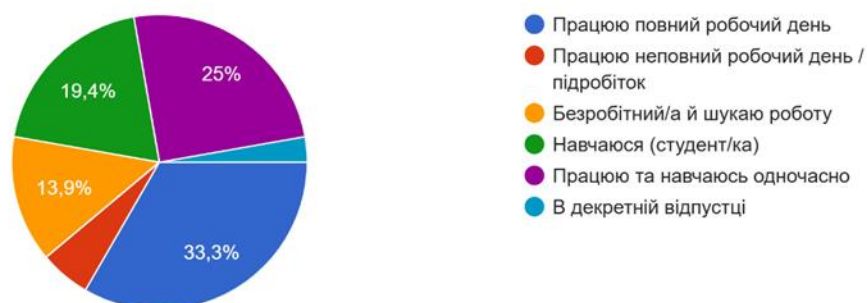

Рис. 3.6. Розподіл відповідей на запитання «Який у Вас вид зайнятості?»

За результатами опитування, було з'ясовано, які види соціальної допомоги вони отримували протягом періоду воєнного стану. Найбільш поширеною формою підтримки виявилася психологічна допомога або консультації, про отримання якої зазначили 47,2 % опитаних. Це свідчить про підвищений попит на психологічну підтримку населення в умовах воєнних стресів і соціальної нестабільності. На другому місці за поширеністю є правова допомога, яку отримали 38,9% респондентів. Освітні та професійні курси стали формою допомоги для 36,1 % опитаних, що вказує на актуальність програм перекваліфікації та розвитку професійних компетентностей під час війни. Фінансову допомогу (грошові виплати) отримували 33,3 % респондентів, а гуманітарну допомогу (продукти, речі тощо) – 30,6 %. Медичну допомогу або реабілітаційні послуги зазначили 22,2 % опитаних, тоді як житлову чи тимчасову допомогу з розміщенням – лише 16,7 %. Водночас 27,8 % учасників зазначили, що не отримували жодної допомоги за період воєнного стану. Отже, аналіз даних свідчить, що основними напрямками соціальної підтримки є психологічна, правова та освітня допомога, що відображає зміщення акцентів із суто матеріальної

підтримки на забезпечення адаптації, стабілізації психоемоційного стану та розвитку людського потенціалу в умовах війни. (див. рис. 3.7)

Рис. 3.7. Розподіл відповідей на запитання «Які види соціальної допомоги Ви отримували за період воєнного стану?»

Далі, завдяки запитанню «Як часто ви зверталися за соціальною допомогою під час воєнного стану?» встановлено частоту звернень населення за соціальною допомогою під час воєнного стану. Згідно з отриманими даними, 38,9% опитаних зазначили, що зверталися по соціальну допомогу більше трьох разів, що свідчить про високий рівень потреби у підтримці серед цієї групи. 27,8 % респондентів повідомили, що ніколи не зверталися за соціальною допомогою, що може вказувати як на відсутність потреби, так і на обмежену поінформованість або недовіру до соціальних інституцій. 25 % опитаних зазначили, що отримували допомогу 2–3 рази, а 8,3 % – лише один раз.

Таким чином, переважна більшість (72,2 %) респондентів хоча б раз користувалися соціальною допомогою під час воєнного стану, що свідчить про значну актуальність соціальної підтримки у кризових умовах. (див. рис. 3.8)

Як часто ви зверталися за соціальною допомогою під час воєнного стану?

36 відповідей

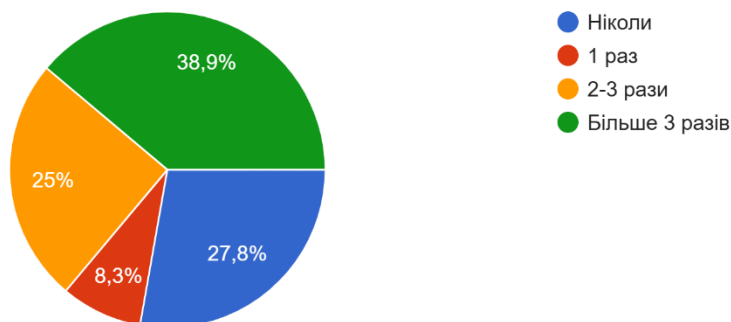

Рис. 3.8. Розподіл відповідей на запитання « Як часто ви зверталися за соціальною допомогою під час воєнного стану? »

Наступне запитання було «Оцініть, будь ласка, наскільки ефективною була отримана вами допомога (1 – зовсім не ефективно, 5 – дуже ефективно)» За результатами дослідження, переважна більшість опитаних (68,8 %) оцінила отриману соціальну допомогу на 5 балів, що свідчить про високу задоволеність якістю наданої підтримки. 15,6 % респондентів надали оцінку 4 бали, вказуючи на загалом позитивне, але не повністю бездоганне сприйняття ефективності допомоги. 6,3 % опитаних обрали варіант 3 бали, що може відображати нейтральну позицію або часткову ефективність підтримки. Водночас 9,4 % респондентів поставили 1 бал, тобто визнали отриману допомогу не ефективною. Варіант 2 бали не був обраний жодним учасником опитування. (див. рис. 3.9)

Оцініть, будь ласка, наскільки ефективною була отримана вами допомога (1 – зовсім не ефективно, 5 – дуже ефективно). *Якщ...альну допомогу - пропустіть будь ласка питання.
32 відповіді

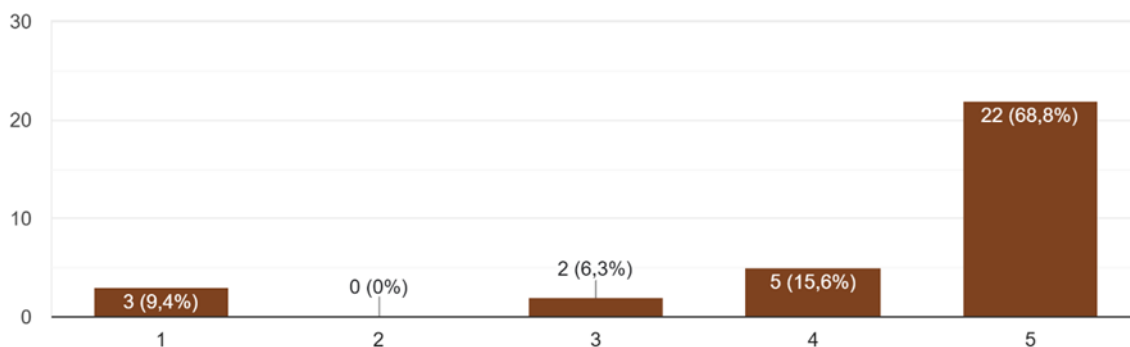

Рис. 3.9 Розподіл відповідей на запитання « Оцініть, будь ласка, наскільки ефективною була отримана вами допомога (1 – зовсім не ефективно, 5 – дуже ефективно)»

За результатами відповідей на запитання «Які основні потреби залишилися незадоволеними?», понад половина опитаних (58,3 %) зазначили, що не відчувають незадоволених потреб, що свідчить про достатній рівень задоволення основних запитів отримувачів соціальної підтримки. Водночас 27,8% респондентів вказали на нестачу можливостей для соціалізації та дозвілля молоді (зокрема, відсутність просторів, заходів, клубів), а така ж частка (27,8 %) – на недостатню інформаційну підтримку щодо способів і місць отримання допомоги. 19,4 % учасників опитування зазначили обмежені освітні можливості, зокрема відсутність курсів чи професійної підготовки. Лише 2,8 % респондентів вказали на проблеми з транспортом або доступом до місць надання послуг. Таким чином, результати опитування засвідчують, що попри загалом позитивне сприйняття ефективності соціальної допомоги, залишається потреба у покращенні інформаційної підтримки, освітніх можливостей та соціалізаційних програм для молоді, що є важливими напрямками подальшого розвитку системи соціальної роботи (див. рис. 3.10).

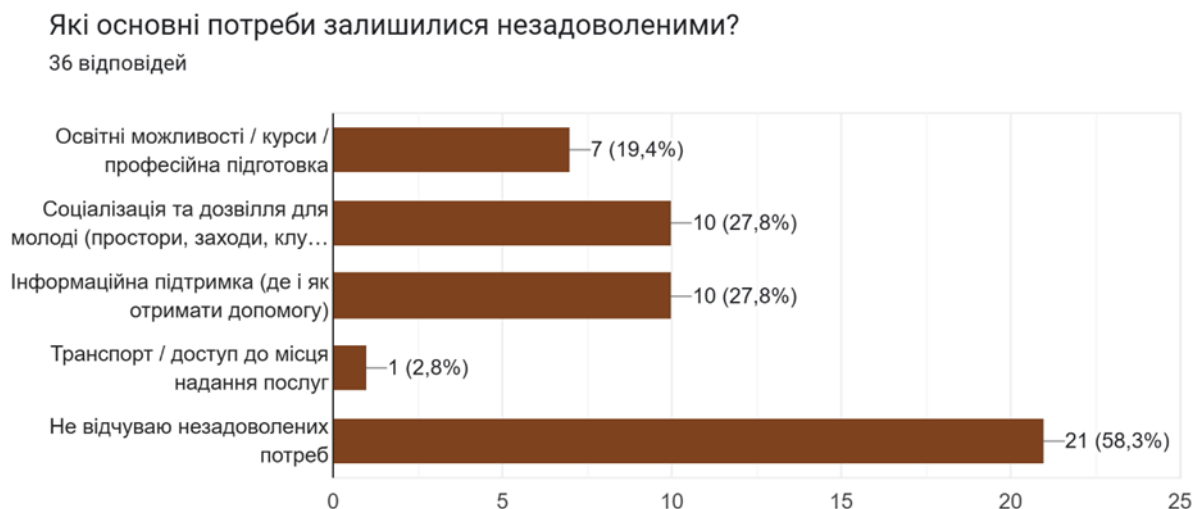

Рис. 3.10. Розподіл відповідей на запитання « Які основні потреби залишилися незадоволеними?»

На наступне запитання « Вкажіть основні бар'єри, які заважали вам отримати соціальну допомогу» Більшість опитаних (66,7 %) зазначили, що не стикалися з жодними труднощами при отриманні соціальної допомоги, тобто вважають, що «все добре» і нічого не заважало скористатися відповідними програмами підтримки. Такий результат може свідчити про достатній рівень доступності соціальних послуг або ж про обмежений досвід звернення за ними.

Водночас частина респондентів вказала на наявність певних перешкод. Зокрема, 19,4 % учасників вважають, що чинні програми соціальної допомоги не відповідають потребам молоді. Це може свідчити про недостатню орієнтацію соціальних ініціатив на специфіку проблем молодого покоління. А 13,9 % опитаних назвали бар'єрами неінформованість про програми або місця звернення, а також складну процедуру оформлення документів. Такі результати вказують на необхідність покращення інформаційного супроводу соціальних послуг та спрощення бюрократичних процедур. Менша частина респондентів, а саме 8,3 % зазначили, що основною проблемою є великі черги або нестача ресурсів. Цей фактор може бути пов'язаний із перевантаженістю соціальних служб або недостатнім кадровим забезпеченням. Жоден з учасників не відзначив випадків дискримінації чи упередженого ставлення з боку персоналу, що є

позитивним показником у контексті дотримання етичних стандартів під час надання соціальної допомоги. Отже, результати опитування свідчать, що загалом більшість молодих людей не мають суттєвих труднощів у процесі отримання соціальної допомоги (див. рис. 3.11)

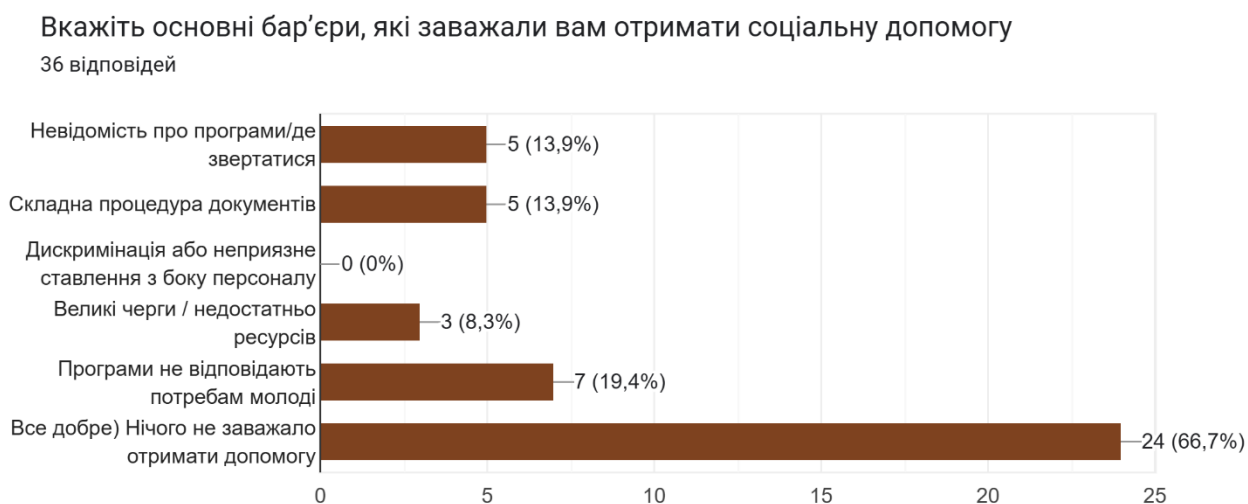

Рис. 3.11. Розподіл відповідей на запитання «Вкажіть основні бар'єри, які заважали вам отримати соціальну допомогу»

Далі, завдяки запитанню «Звідки ви дізнаєтесь про соціальні послуги та допомогу?» було встановлено, що найбільш поширеним каналом отримання інформації є соціальні мережі (Facebook, Telegram, Instagram) – 38,9 % респондентів. Це свідчить про зростаючу роль цифрових комунікаційних платформ у поширенні соціально значущої інформації серед населення, зокрема молоді. Другою за поширеністю категорією джерел є навчальні заклади (школа або університет), які зазначили 22,2 % опитаних. Це може вказувати на ефективність освітнього середовища як інструменту соціальної просвіти та інформування. 13,9 % респондентів дізнаються про соціальні послуги через офіційні сайти органів влади та від друзів або родини, що демонструє помірний рівень довіри як до офіційних, так і до міжособистісних каналів комунікації. Найменшу частку становлять відповіді, пов'язані з волонтерськими організаціями (11,1 %). Це може свідчити про недостатню представленість або видимість таких структур у сфері інформаційного супроводу соціальних послуг.

Отже, результати опитування демонструють, що основним джерелом інформування населення про соціальні послуги є соціальні мережі, тоді як офіційні канали державних органів та волонтерські організації відіграють другорядну роль. (див. рис. 3.12)

Звідки ви дізнаєтесь про соціальні послуги та допомогу?

36 відповідей

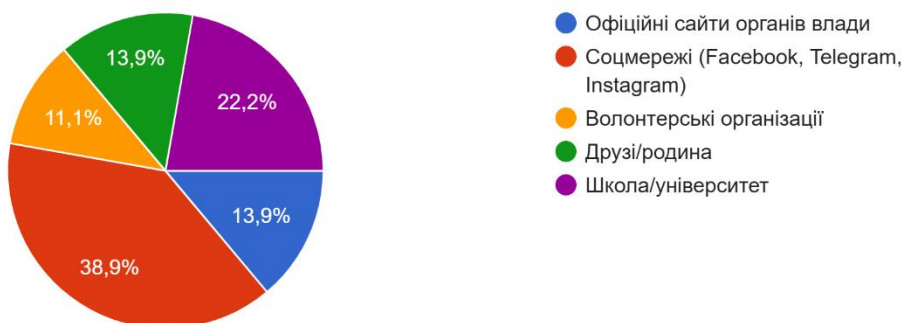

Рис. 3.12. Розподіл відповідей на запитання «Звідки ви дізнаєтесь про соціальні послуги та допомогу? »

На наступне запитання «Наскільки легко інформацію про доступну допомогу?» Оцінювання здійснювалося за п'ятибальною шкалою, де 1 означало «дуже важко», а 5 – «дуже легко». Результати показали, що 36,1 % опитаних вважають процес пошуку інформації дуже легким, а ще 16,7 % – досить легким (4 бали). Таким чином, понад половина (52,8 %) респондентів загалом позитивно оцінюють доступність інформації про соціальну допомогу. Водночас 30,6 % учасників поставили оцінку 3 бали, що свідчить про середній рівень доступності, коли отримання необхідних відомостей потребує певних зусиль. 11,1 % респондентів оцінили ситуацію як складну (2 бали), а 5,6 % – як дуже складну (1 бал), що вказує на наявність проблем із комунікаційними каналами або недостатнє поширення інформації. Отже, результати опитування свідчать про загалом позитивну, але нерівномірну оцінку доступності інформації про соціальну допомогу, що підкреслює необхідність подальшого вдосконалення інформаційно-комунікаційних механізмів у сфері соціальної підтримки населення (див. рис. 3.13).

Наскільки легко (1 – дуже важко, 5 – дуже легко) знайти інформацію про доступну допомогу?

36 відповідей

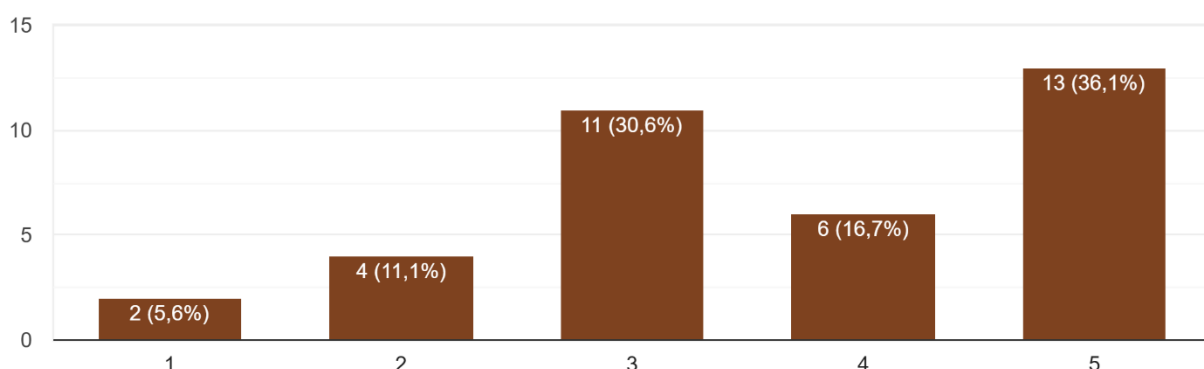

Рис. 3.13. Розподіл відповідей на запитання «Наскільки легко (1 – дуже важко, 5 – дуже легко) знайти інформацію про доступну допомогу?»

За результатами відповідей на запитання «Чи знайомі Ви з програмами, спрямованими конкретно на молодь (наприклад, тренінги, гранти, працевлаштування)?», найбільший рівень довіри спостерігається до міжнародних організацій (ООН, ЮНІСЕФ, Червоний Хрест тощо) – переважна більшість респондентів зазначили, що «повністю довіряють» або «швидше довіряють» цим інституціям. Подібний рівень позитивного ставлення відзначається і щодо волонтерських ініціатив та спільнот, де також переважають високі показники довіри. Національні громадські організації мають дещо нижчий, але все ще достатньо високий рівень довіри, порівняно з державними та місцевими структурами. Водночас державні органи влади (міністерства, служби, центри соціального захисту) і органи місцевого самоврядування (міські/селищні ради, ЦНАПи) демонструють помітно нижчий рівень довіри: кількість респондентів, які обрали варіанти «швидше не довіряю» або «нейтрально / важко відповісти», є значною. Найменший рівень довіри спостерігається до приватних ініціатив і благодійних фондів, а також до релігійних організацій та церков — ці категорії мають порівняно меншу кількість відповідей у групах «повністю довіряю» та «швидше довіряю», при цьому зростає частка нейтральних або

недовірливих відповідей. Отже, результати засвідчують тенденцію до вищого рівня довіри молоді до міжнародних і волонтерських структур, які асоціюються з відкритістю, прозорістю та реальними діями. Натомість державні та місцеві інституції залишаються менш авторитетними серед молоді, що може свідчити про потребу підвищення ефективності їхньої комунікації та прозорості у взаємодії з громадянами (див. рис. 3.14).

Чи знайомі Ви з програмами, спрямованими конкретно на молодь (наприклад, тренінги, гранти, працевлаштування)?

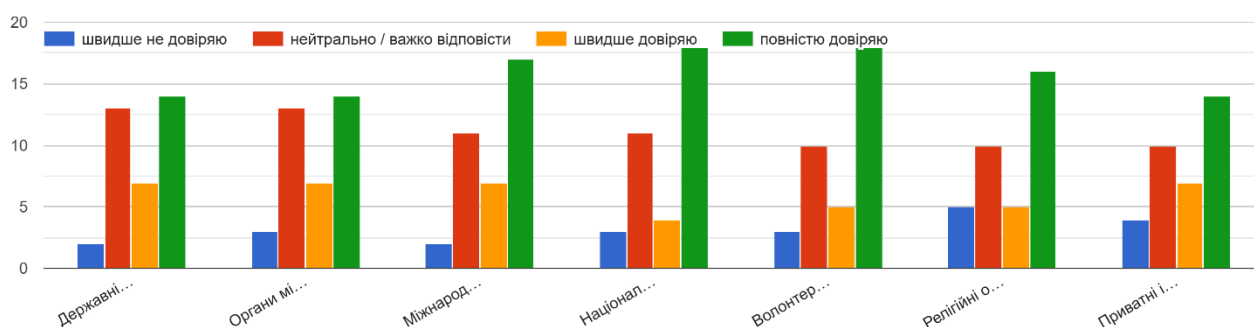

Рис. 3.14. Розподіл відповідей на запитання «Чи знайомі Ви з програмами, спрямованими конкретно на молодь (наприклад, тренінги, гранти, працевлаштування)?»

На наступне запитання, щодо досвіду звернення за психологічною чи психосоціальною допомогою, дані показали певну нерівномірність у рівні залученості молоді до таких послуг. Зокрема, 27,8 % респондентів зазначили, що отримують регулярну допомогу, а 11,1 % – зверталися епізодично. Водночас 25% опитаних повідомили, що планували звернутися, але не зробили цього, що свідчить про наявність потенційного попиту на такі послуги. Найбільша частка – 36,1 % ніколи не зверталася за психологічною підтримкою. Отже, результати засвідчують, що хоча більшість молоді визнає доступність психологічних послуг, фактична частота їх використання залишається помірною. Це може свідчити про недостатній рівень довіри до фахівців, стигматизацію психологічної допомоги або невисоку поінформованість про можливості її отримання (див. рис. 3.15).

Чи звертались ви за психологічною/психосоціальною підтримкою?

36 відповідей

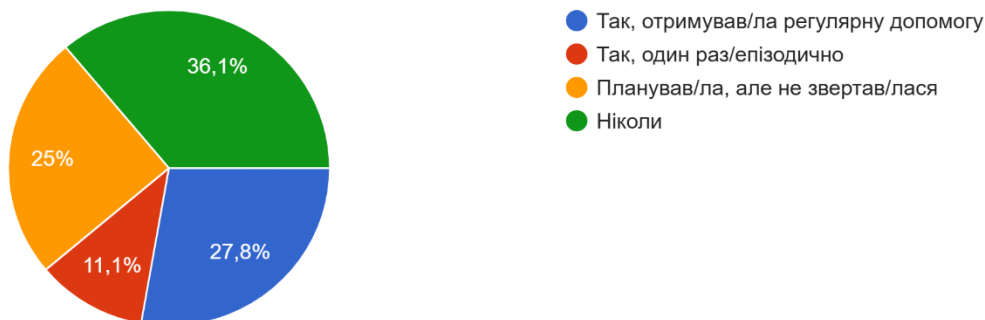

Рис. 3.15. Розподіл відповідей на запитання «Чи звертались ви за психологічною/психосоціальною підтримкою?»

За результатами відповідей на запитання «Наскільки, на вашу думку, доступні психологічні послуги для молоді під час воєнного стану? (1 – зовсім недоступні, 5 – дуже доступні)», половина респондентів (50 %) оцінили доступність психологічних послуг на найвищому рівні (5 балів із 5), що свідчить про позитивне сприйняття можливостей отримання психологічної допомоги. Водночас 36,1 % опитаних обрали середній рівень доступності (3 бали), що може вказувати на наявність певних організаційних чи інформаційних бар'єрів. Лише 8,3 % учасників визначили доступність як «вище середнього» (4 бали), тоді як мінімальні показники (1–2 бали) отримали по 2,8 % відповідей кожен. Таким чином, можна зробити висновок, що більшість молодих людей вважають психологічні послуги в умовах воєнного стану доступними або відносно доступними. Проте існує частка респондентів, які все ж відчувають труднощі з їх отриманням, що може бути пов'язано з регіональними особливостями, рівнем поінформованості чи психологічними бар'єрами щодо звернення по допомогу (див. рис. 3.16).

Наскільки, на вашу думку, доступні психологічні послуги для молоді під час воєнного стану?
(1 – зовсім недоступні, 5 – дуже доступні)

36 відповідей

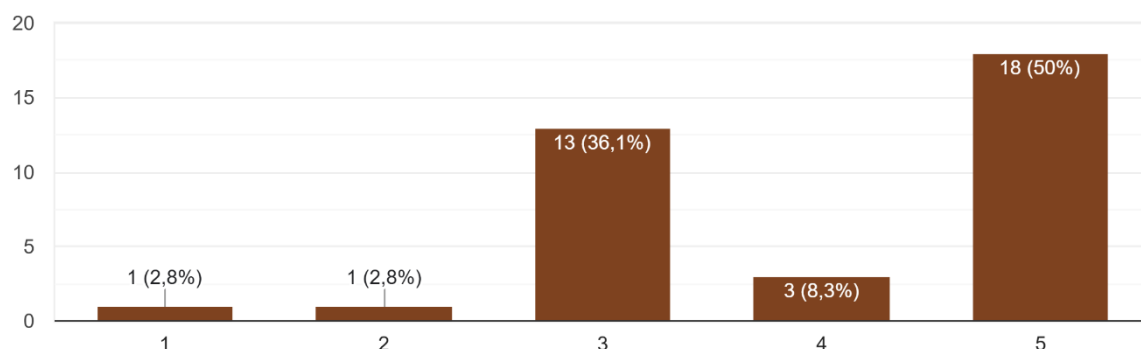

Рис. 3.16. Розподіл відповідей на запитання « Наскільки, на вашу думку, доступні психологічні послуги для молоді під час воєнного стану? (1 – зовсім недоступні, 5 – дуже доступні)»

Згідно з отриманими даними на запитання «Як сильно війна вплинула на ваше емоційне/психологічне самопочуття?» найбільша частка опитаних (30,6%) зазначила, що війна зовсім не вплинула на їхній емоційний чи психологічний стан. Це може свідчити або про високий рівень психологічної стійкості частини молоді, або про наявність механізмів адаптації до стресових умов. Водночас 19,4% респондентів відзначили, що війна дуже сильно вплинула на їхнє самопочуття, що є показником значного емоційного навантаження та потреби в психологічній підтримці. Ще по 25% опитаних вказали варіанти «помірно» та «трохи», що відображає середній рівень впливу воєнних подій – респонденти відчули емоційні зміни, але не в критичній формі.

У цілому результати демонструють, що понад дві третини опитаних (69,4%) так чи інакше зазнали впливу війни на свій психологічний стан, що підкреслює актуальність надання молоді системної психологічної допомоги, спрямованої на розвиток стресостійкості, емоційної стабільності та адаптаційних ресурсів у кризових умовах (див. рис. 3.17).

Як сильно війна вплинула на ваше емоційне/психологічне самопочуття?

36 відповідей

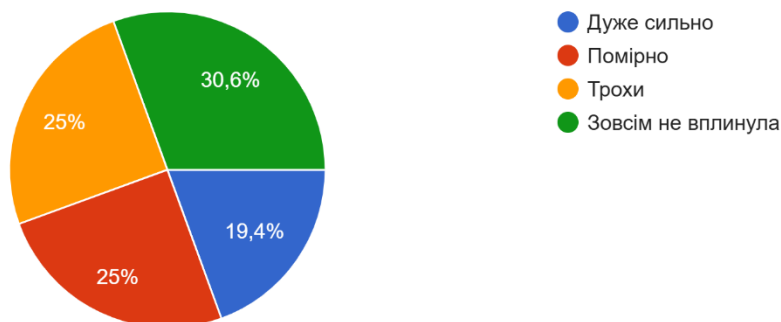

Рис. 3.17. Розподіл відповідей на запитання « Як сильно війна вплинула на ваше емоційне/психологічне самопочуття? »

Отримані дані на запитання «Чи брали ви участь у волонтерській діяльності або допомагали іншим під час воєнного стану?» свідчать, що понад половина опитаних (52,8%) беруть участь у волонтерській діяльності на регулярній основі. Це вказує на високий рівень громадянської свідомості та соціальної активності молоді в умовах війни. Ще 30,6% респондентів зазначили, що долучалися до волонтерства епізодично, тобто брали участь у допомозі лише час від часу або в окремих ініціативах. Такий показник відображає ширше охоплення молоді волонтерськими процесами навіть без систематичної участі. Натомість 16,7% опитаних повідомили, що не брали участі у волонтерській діяльності. Це порівняно невелика частка, яка може бути зумовлена особистими, матеріальними чи психологічними факторами, а також відсутністю можливостей для залучення. Таким чином, результати опитування демонструють, що волонтерство стало важливим елементом соціальної поведінки молоді під час війни, адже майже 84% респондентів у тій чи іншій формі брали участь у допомозі іншим. Це свідчить про зростання рівня солідарності, відповідальності та готовності молодих людей до суспільно корисної діяльності в умовах кризових викликів (див. рис. 3.18).

Чи брали ви участь у волонтерській діяльності або допомагали іншим під час воєнного стану?

36 відповідей

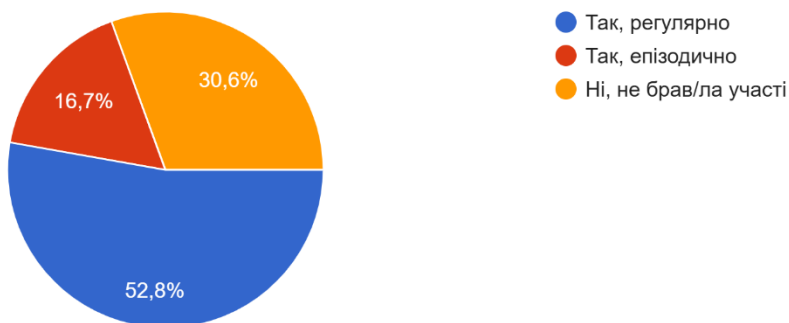

Рис. 3.18. Розподіл відповідей на запитання « Чи брали ви участь у волонтерській діяльності або допомагали іншим під час воєнного стану?»

Останнє запитання анкети мало відкритий характер і не було обов'язковим для респондентів – на нього відповідали за бажанням. У результаті було отримано дві змістовні відповіді:

1. Запровадити прозору цифрову платформу про допомогу, розширити програми працевлаштування та житлової підтримки, забезпечити психологічні послуги, гранти для молодіжних ініціатив і спеціальну допомогу вразливим групам.

2. Створення безпечних просторів для молоді.

Аналіз цих відповідей свідчить, що молодь усвідомлює необхідність удосконалення системи соціальної допомоги, орієнтуючись на її доступність, цифровізацію та безпечність середовища. Пропозиції респондентів відображають прагнення до прозорості процесів надання допомоги, посилення підтримки вразливих категорій молоді, а також до створення умов для психологічного комфорту й соціальної активності. Це свідчить про високий рівень соціальної свідомості молодих людей та їхнє бажання брати участь у формуванні ефективної, сучасної та інклюзивної системи соціальної підтримки в умовах воєнного стану.

Проведене емпіричне дослідження соціальної допомоги молоді в умовах воєнного стану дало змогу комплексно оцінити сучасний стан забезпечення соціальних потреб молодих громадян, визначити актуальні проблеми, а також з'ясувати рівень поінформованості та задоволеності молоді існуючими формами підтримки.

Отримані результати засвідчують, що більшість респондентів, які взяли участь у дослідженні, – це молоді люди віком від 19 до 25 років, переважно жінки (55,6 %) із середньою спеціальною або вищою освітою. Такий соціально-демографічний портрет відображає активну та соціально мобільну частину молодіжного середовища громади.

Аналіз відповідей показав, що основними труднощами, з якими стикається молодь у воєнний час, є нестабільність фінансового становища, складнощі з працевлаштуванням, підвищений рівень психологічного стресу та обмежений доступ до якісних соціальних і медичних послуг. Значна частина опитаних зазначила, що соціальна допомога, яку вони отримують, є недостатньою або фрагментарною, що свідчить про потребу в системнішій та адреснішій підтримці.

Позитивним є те, що частина молодих людей демонструє високий рівень громадянської активності, бере участь у волонтерських ініціативах та прагне самостійно впливати на покращення ситуації у своїй громаді. Водночас, серед пропозицій щодо вдосконалення системи соціальної підтримки найчастіше звучали такі:

- запровадження прозорої цифрової платформи, що містила б повну інформацію про можливості соціальної допомоги;
- розширення програм працевлаштування та житлової підтримки для молоді;
- забезпечення доступу до психологічних послуг і програм підтримки психічного здоров'я;
- надання грантів на реалізацію молодіжних ініціатив;
- створення безпечних просторів для спілкування, навчання та дозвілля.

Отже, результати дослідження підтверджують, що соціальна допомога молоді у воєнних умовах має багатовимірний характер і потребує міжсекторального підходу – поєднання економічної, психологічної, освітньої та медичної складових. Для підвищення її ефективності необхідно посилювати інституційну спроможність органів місцевого самоврядування, розвивати партнерство державного, громадського та волонтерського секторів, а також запроваджувати інноваційні цифрові інструменти у сфері соціального забезпечення.

Таким чином, отримані емпіричні дані підтверджують актуальність теми дослідження і демонструють потребу у формуванні нової моделі соціальної підтримки молоді, адаптованої до умов воєнного та післявоєнного періоду, орієнтованої на розвиток людського потенціалу та соціальної стійкості молодого покоління.

3.3. Шляхи удосконалення системи соціальної допомоги молоді в умовах воєнного стану

В умовах воєнного стану соціальна підтримка молоді набуває особливої актуальності, оскільки забезпечення базових потреб, безпеки та соціальної стабільності стає критично важливим. Соціальна допомога молоді формується на основі системи соціального захисту, який є комплексом державних, правових, економічних та соціальних заходів, спрямованих на забезпечення гідного рівня життя, соціальної безпеки, рівних можливостей та підтримки молодого покоління. Соціальний захист молоді охоплює механізми правового регулювання, надання матеріальної допомоги, гарантії в сфері освіти, працевлаштування, охорони здоров'я та житлової політики [57].

Соціальний захист молоді ґрунтується на таких ключових принципах [58]:

- Доступність – забезпечення рівного доступу молоді до соціальних послуг та державної підтримки;

- Цільова спрямованість – пріоритетна допомога вразливим категоріям молоді, зокрема сиротам, малозабезпеченим, особам з інвалідністю та внутрішньо переміщеним особам (ВПО);
- Комплексність – поєднання заходів у сферах освіти, працевлаштування, охорони здоров'я та соціальної адаптації;
- Партнерство – взаємодія держави, бізнесу, громадських організацій та міжнародних інституцій для забезпечення соціальних гарантій.

Отже важливо зазначити, що в умовах воєнного стану питання удосконалення системи соціального захисту молоді в Україні набуває особливої важливості, оскільки традиційні механізми підтримки часто виявляються недостатніми для задоволення потреб молодих людей, які опинилися в кризових умовах. Сучасні виклики вимагають комплексного підходу до розвитку соціальної допомоги, що включає як державні ініціативи, так і активну взаємодію з громадськими та міжнародними організаціями. У цьому контексті перспективи вдосконалення системи соціального захисту молоді в Україні [59] охоплюють такі ключові напрямки:

1. Збільшення державного фінансування молодіжних програм: розширення державного бюджету на підтримку молодіжних ініціатив; залучення міжнародної технічної допомоги для розвитку соціальних програм; впровадження механізмів державно-приватного партнерства у сфері молодіжного захисту.

2. Розвиток програм сприяння зайнятості молоді: запровадження державних стимулів для роботодавців, які наймають молодь без досвіду; створення системи наставництва та стажування для випускників; спрощення умов для відкриття молодіжного бізнесу через податкові пільги та мікрокредитування; розширення можливостей дистанційної зайнятості та цифрових професій для молоді.

3. Підвищення доступності освіти та професійної підготовки: реформа освітньої системи з урахуванням потреб ринку праці; збільшення кількості державних грантів і стипендій для студентів; розвиток дуальної освіти

(поєднання навчання з практичною діяльністю); підтримка програм безперервного навчання та перекваліфікації.

4. Вдосконалення житлової політики для молоді: запровадження довгострокових іпотечних програм із низькими відсотковими ставками; розширення програм державного фінансування оренди житла для молоді; спрощення процедури отримання житла для молодих сімей. 5. Розширення соціального захисту вразливих категорій молоді: створення спеціальних програм реабілітації для молоді, яка постраждала від війни; забезпечення молоді з інвалідністю належними умовами для навчання та працевлаштування; посилення підтримки внутрішньо переміщених осіб (ВПО) через надання соціального житла та фінансової допомоги.

6. Підвищення ефективності державної молодіжної політики: оптимізація управлінських структур, що відповідають за молодіжну політику; посилення громадського контролю за реалізацією молодіжних програм; забезпечення прозорості у виділенні коштів на соціальні ініціативи.

Система соціального захисту молоді в Україні потребує комплексного реформування. Основні проблеми пов'язані з недостатнім фінансуванням, високим рівнем безробіття серед молоді, низькою доступністю освіти, відсутністю ефективної житлової політики та слабкою підтримкою вразливих категорій. Перспективи вдосконалення системи включають збільшення фінансування соціальних програм, стимулювання працевлаштування, покращення освітніх можливостей, створення доступних житлових програм та посилення державної молодіжної політики [60].

Удосконалення системи соціальної допомоги молоді в умовах воєнного стану передбачає застосування комплексного підходу, який поєднує державні ініціативи, громадські та міжнародні програми, спрямовані на забезпечення соціальної стабільності та інтеграції молоді в суспільство. До основних напрямів удосконалення можна віднести:

1. Розширення доступу до соціальних послуг. У воєнних умовах велике значення має забезпечення своєчасної допомоги всім категоріям молоді,

особливо внутрішньо переміщеним особам та тим, хто перебуває у кризових регіонах. Для цього доцільно створювати мобільні соціальні центри, інтерактивні онлайн-платформи, гарячі лінії та інші інструменти, що дозволяють надавати правову, психологічну та матеріальну підтримку у зручному та оперативному форматі. Такий підхід сприяє мінімізації соціальної ізоляції та забезпечує безперервність надання допомоги.

2. Підвищення кваліфікації соціальних працівників. Ефективність соціальної допомоги значною мірою залежить від компетентності фахівців. Навчання у сфері кризового консультування, психологічної підтримки, адаптації до нових соціальних реалій дозволяє підвищити якість надання послуг та швидкість реагування на потреби молоді у складних умовах.
3. Інтеграція молоді, яка повертається з-за кордону. Для таких категорій важливо впроваджувати спеціалізовані програми соціальної адаптації, сприяти працевлаштуванню, надавати житлові гарантії та психологічну підтримку. Це дозволяє швидко інтегрувати молодь у соціальне та економічне середовище, запобігати ризикам маргіналізації та створює умови для їх самореалізації.
4. Розвиток громадянської активності та соціальної згуртованості. Підтримка волонтерських ініціатив, участь молоді у громадських організаціях та соціальних проєктах сприяє формуванню активної, відповідальної та соціально адаптованої молоді. Такі заходи також зміцнюють колективний потенціал суспільства та сприяють розвитку громадянської свідомості навіть у кризових умовах.
5. Удосконалення нормативно-правової бази. Адаптація існуючих законодавчих актів та розробка нових нормативних документів, що враховують специфіку воєнного стану, дозволяє забезпечити своєчасну, комплексну та ефективну підтримку молоді. Це включає закони, що регулюють соціальні виплати, програми працевлаштування, доступ до освіти та житлове забезпечення.

б. Партнерство держави, громадських організацій та міжнародних інституцій. Координація дій усіх зацікавлених сторін дозволяє створити комплексну систему допомоги, що охоплює широкий спектр потреб молоді – від матеріальної підтримки до психологічної адаптації та професійного розвитку.

Впровадження зазначених напрямків дозволяє сформувати більш ефективну та адаптивну систему соціальної підтримки молоді, здатну реагувати на швидко змінювані умови воєнного стану. Комплексний підхід до фінансування, зайнятості, освіти та житлової політики забезпечує не лише матеріальну підтримку, а й створює умови для соціальної стабільності, самореалізації та розвитку молодого покоління.

Особлива увага приділяється вразливим категоріям молоді, які найбільше постраждали від воєнних дій. Створення спеціалізованих програм реабілітації, забезпечення доступу до освіти та працевлаштування, а також надання соціального житла та фінансової допомоги сприяє їх швидшій інтеграції у суспільство та зниженню рівня соціальної напруженості.

Крім того, посилення ефективності державної молодіжної політики та підвищення прозорості у реалізації молодіжних програм сприяє зміцненню довіри громадськості до інституцій, що надають соціальну допомогу. Це створює основу для сталого розвитку системи соціального захисту молоді в умовах воєнного стану, підвищує рівень соціальної згуртованості та формує активну, відповідальну та соціально адаптовану молодь.

Таким чином, удосконалення системи соціального захисту молоді в Україні у воєнний період передбачає не лише забезпечення базових потреб, а й комплексну підтримку, спрямовану на соціальну інтеграцію, професійний розвиток та створення умов для самореалізації кожного молодого громадянина.

Висновки до третього розділу

Розділ дослідження соціальної допомоги молоді в умовах воєнного стану дозволив комплексно оцінити сучасний стан, проблеми та потреби молодого

покоління у сфері соціальної підтримки. Проведений аналіз анкетування та фокус-груп підтвердив, що молодь активно шукає різні форми допомоги, включаючи гуманітарну, психологічну, освітню та правову, проте значна частина респондентів стикається з бар'єрами у вигляді недостатньої інформації, складних процедур отримання послуг та невідповідності існуючих програм реальним потребам.

Дослідження показало, що молодь оцінює ефективність отриманої допомоги як високу, проте незадоволеність виникає у сферах соціальної адаптації, організації дозвілля, розвитку професійних навичок та навчальних можливостей. Основними джерелами інформації про соціальні послуги є соціальні мережі, заклади освіти та волонтерські організації. Рівень довіри молоді до організацій, що надають допомогу, є неоднорідним: найбільш високий – до міжнародних та громадських ініціатив, помірний – до волонтерських організацій, нижчий – до державних структур, що свідчить про потребу у підвищенні прозорості та комунікації з боку державних інституцій.

Вплив воєнного стану на психологічний та соціальний стан молоді є суттєвим: значна частина респондентів відзначає стресові ситуації, психологічні труднощі та зміну місця проживання. Разом із тим, молодь демонструє високу готовність до волонтерської діяльності та участі у суспільних ініціативах, що підкреслює її соціальну активність і прагнення до самореалізації навіть у складних умовах.

Отримані результати підкреслюють необхідність системного удосконалення соціальної допомоги молоді, яке передбачає підвищення доступності та адаптації програм до актуальних потреб, розвиток комплексної психологічної та соціальної підтримки, ефективну інформаційну комунікацію та зміцнення довіри до державних і громадських інституцій. Реалізація таких заходів сприятиме формуванню соціальної стійкості молоді, забезпеченню її права на повноцінний розвиток і самореалізацію, а також ефективному реагуванню на виклики воєнного стану.

ВИСНОВКИ

У ході виконання теоретико-емпіричного дослідження було реалізовано поставлену мету та вирішено всі завдання, визначені в роботі. Результати дослідження дозволили комплексно проаналізувати сутність, сучасний стан і перспективи розвитку системи соціальної допомоги молоді в умовах воєнних викликів, визначити проблеми та окреслити напрями її удосконалення.

По-перше, у процесі аналізу наукових підходів до вивчення соціальної допомоги молоді встановлено, що вона є складовою системи соціального захисту населення та важливим інструментом державної соціальної політики. У науковій літературі (І. Зверєва, О. Безпалько, Л. Тюття, Н. Кабаченко, В. Поліщук та ін.) соціальна допомога розглядається як комплекс організаційно-правових, економічних, психологічних і освітніх заходів, спрямованих на забезпечення належного рівня життя молодого покоління, сприяння його соціальній інтеграції, розвитку активної життєвої позиції та громадянської відповідальності. З'ясовано, що в умовах воєнного стану соціальна допомога набуває особливого змісту – її завдання полягає не лише у матеріальній підтримці, а й у створенні передумов для психологічної стабілізації, адаптації та відновлення соціальних зв'язків молоді, що постраждала від війни.

По-друге, проаналізовано нормативно-правові основи надання соціальної допомоги молоді в Україні. Визначено, що державна політика у цій сфері базується на Конституції України, Законі України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», Законі «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», а також низці підзаконних актів, що регламентують соціальні послуги, працевлаштування, освіту, психологічну підтримку та інші напрями соціальної допомоги. Разом з тим, аналіз показав, що наявна правова база потребує адаптації до умов воєнного часу, зокрема в частині спрощення доступу до послуг, цифровізації процесів та розширення категорій молоді, які можуть претендувати на допомогу. Важливою є також інтеграція міжнародних стандартів соціальної підтримки, що відповідають принципам захисту прав людини та соціальної справедливості.

По-третє, у рамках емпіричного етапу дослідження проведено анкетування молоді, метою якого було виявлення реального стану забезпечення соціальною допомогою, рівня її доступності, ефективності та задоволеності отримувачів. Отримані результати свідчать, що більшість опитаних користувалися різними формами підтримки – фінансовою, гуманітарною, психологічною, освітньою, однак значна частина молодих людей оцінює ефективність допомоги як середню. Основними проблемами виявлено: низьку поінформованість про наявні програми, складність процедур отримання допомоги, недостатню кількість ресурсів і брак кваліфікованих фахівців у сфері соціальної роботи. Водночас респонденти позитивно оцінили діяльність волонтерських ініціатив, громадських і міжнародних організацій, які часто оперативніше реагують на потреби молоді, ніж державні інституції.

По-четверте, у результаті дослідження визначено основні шляхи удосконалення системи соціальної допомоги молоді в умовах воєнного стану, серед яких:

- розширення доступу до соціальних послуг через створення мобільних центрів, онлайн-платформ і цифрових баз даних;
- підвищення кваліфікації соціальних працівників із питань кризового реагування, психологічної підтримки та роботи з внутрішньо переміщеними особами;
- розвиток партнерства між державними структурами, громадськими організаціями, міжнародними фондами та волонтерськими спільнотами, що сприятиме комплексності допомоги;
- вдосконалення законодавчої бази з урахуванням специфіки воєнного часу, забезпечення прозорості та спрощення процедур отримання послуг;
- розширення програм соціально-психологічної підтримки та реабілітації молоді, особливо тих, хто зазнав травматичних подій, втратив роботу чи житло;

- інтеграція програм зайнятості, освіти та професійного розвитку, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності молоді на ринку праці.

Реалізація зазначених напрямів дозволить створити гнучку, ефективну та орієнтовану на потреби молодого покоління систему соціальної допомоги, здатну функціонувати навіть у кризових умовах.

Узагальнюючи результати дослідження, можна дійти висновку, що сучасна система соціальної допомоги молоді в Україні перебуває на етапі трансформації. Вона демонструє поступове переорієнтування з моделі реагування на кризу до моделі сталого розвитку, яка передбачає підвищення рівня соціальної активності молоді, розвиток її потенціалу та сприяння соціальній інтеграції. Підвищення ефективності соціальної допомоги можливе лише за умови комплексного підходу – поєднання державних, громадських та міжнародних ресурсів, а також активної участі самої молоді в процесі формування політики підтримки.

Таким чином, результати дослідження підтверджують, що соціальна допомога молоді в умовах воєнного стану є ключовим чинником збереження соціальної стабільності, забезпечення психологічної рівноваги, формування громадянської відповідальності та розвитку людського потенціалу держави. Запропоновані у роботі практичні рекомендації можуть бути використані органами влади, соціальними службами та молодіжними центрами для підвищення ефективності підтримки молодого покоління, що є стратегічно важливим завданням для післявоєнного відновлення України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кайтанський О.С. Правове забезпечення соціального захисту молоді в Україні: монографія. Одеса: Фенікс, 2015. 204 с.
2. Становище молоді в Україні. Аналітичний звіт, складений Робочою групою ООН у справах молоді. Київ, 2019.
URL: <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2020-06/THE%20STATE%20OF%20YOUTH%20IN%20UKRAINE%202019%20%D1%83%D0%BA%D1%80.pdf>
3. Миськевич Т. Реформування системи надання соціальних послуг в Україні. Громадська думка про правотворення. 2019. № 4 (169). С. 12–16. URL: <http://nbuviap.gov.ua/images/dumka/2019/4.pdf>.
4. The World Programme of Action for Youth (WPAY) Printed at the United Nations, New York 10- 25869 June 2010. URL: <http://www.un.org/esa/socdev/unyin/documents/wpay2010.pdf>
5. Чернета С. Сучасні характеристики молоді як об'єкта та суб'єкта в системі соціальних послуг. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2021. 25 листопад. (№ 1(6)). С. 192-204.
6. Біленький Є.А., Козловець М.А. Словник соціологічних термінів і понять.– К. : Кондор, 2005. 372 с.
7. Гуцалова М.І. Молодь як об'єкт державної молодіжної політики. URL:<http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/26850/23>
8. Баранова Н.С., Масюк О.П. Соціальна підтримка молоді як фундамент сталого розвитку в Україні.
URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wpcontent/uploads/2017/12/133-1.pdf>
9. Юшкевич О.О. Молодь як соціально-економічна категорія. Вісник ЖІТІ. Серія: Економічні науки. 2000. № 6. С. 113-116.
10. Кайтанський О.С. Правове забезпечення соціального захисту молоді в Україні: монографія. Одеса: Фенікс, 2015. 204 с.
11. Про основні засади молодіжної політики : Закон України від 13.07.2025 №1414-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text>

12. Гриценко Н. В. Культура праці та працевлаштування молоді. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2017. № 60. С. 18-24.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vetr_2017_60_4
13. Тарабукін Ю.О. Соціологія молоді: курс лекцій. К.: Фітосоціо Центр, 2001. 376 с.
14. Черниш А.Р. Соціальна інтеграція серед молоді в Україні. Проблеми та перспективи розвитку української науки: матеріали XIX Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. (м. Чернівці, 14 жовтня 2022 року). Чернівці, 2022. С. 188-192.
15. Болотіна Н.Б. Право соціального захисту: становлення і розвиток в Україні. К.: Знання, 2005. 381 с.
16. Кривачук Л. Молодь, як особлива соціально-демографічна група населення (теоретико-методологічний аспект): Вісник Львівської державної фінансової академії. Гуманітарні науки :збірник наукових праць головний ред. Васянович Г.П. Львів : ЛДФА, 2011. Вип. 11. С. 144–148. URL: https://www.researchgate.net/publication/369886543_Molod_ak_specifcna_socialno-demograficna_grupa_naselenna_teoretiko-metodologicnij_aspekt
17. United Nations. (2021). World Youth Report 2021: Youth and the 2030 Agenda for Sustainable Development. United Nations. URL: <https://www.local2030.org/library/695/Youth-and-the-2030-Agenda-for-Sustainable-Development.pdf>
18. Зверева І. Д. Соціальна робота з дітьми та молоддю (теоретико-методологічні аспекти). Ужгород : УжНУ, 2000. Ч.1. С. 192
19. Yadav A. K. Youth and Development: Role of social Worker. 2006. URL: <http://www.sharing4good.org/article/youth-and-development-role-social-worker>
20. Ступак О.Ю. Молодь як соціально-демографічна група. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика* 2022. 22 листоп. №1(100)-2021 С. 257-263.
21. Харламов М. І. Соціальна робота: курс лекцій. Харків : НУЦЗУ, 2013. С. 96

22. Участь молоді в процесах реформування держави. Щорічна доповідь Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2017 р.). Київ: ДП «Редакція інформаційного бюлетеня «Офіційний вісник Президента України», 2018. С.100
23. Бородін С. Є. Сучасний європейський досвід формування та реалізації молодіжної політики. Дніпропетровськ: Пороги, 2008. С. 113
24. Формування та реалізація державної молодіжної політики в Україні в умовах децентралізації. Щорічна доповідь Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2016 року). 2017. С. 100 URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/147/Derzhavna_dopovid___pro_stanoviishe_molodi.pdf
25. Кжаклевска Е. Вільямсон Г. Молодіжна політика в Україні висновки команди міжнародних оглядачів Ради Європи. 2013 С. 192 URL: https://youth-worker.org.ua/wp-content/uploads/2024/07/e_krzaklews-1.pdf?utm_source=chatgpt.com
26. Загальна декларація прав людини № 995_015 прийнята від 10 грудня 1948 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
27. Про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці: Конвенція №182 ратифікація від 05 листопада 2000 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_166#Text
28. Конституція України : офіц. текст. Київ. Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (Редакція станом на 01.01.2020) URL: [Конституція України | від 28.06.1996 № 254к/96-ВР \(rada.gov.ua\)](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-VR)
29. Про внесення змін до Закону України "Про основні засади молодіжної політики" щодо удосконалення механізмів фінансового забезпечення реалізації молодіжної політики: Закон України від 05 червня 2025 року № 4488-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4488-20#Text>
30. Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року: Указ Президента України від 12 березня 2021 року №94/2021

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2021#Text>

31. Волосевич І. та ін. Вплив війни на молодь України. 2023. С. 74 URL: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Molodizhna_polityka/2023/Socdoslidjenja/%D0%92%D0%BF%D0%BB%D0%B8%D0%B2%20%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%BC%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D1%8C%20%D0%B2%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96.2023.pdf?utm_source=chatgpt.com

32. Блінов О.А Психологічні наслідки війни для населення України. Том 19 (2025) Екологічна безпека держави. *Тези доповідей XIX Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених і студентів 17 квітня 2025 року*. С. 7-8 URL: <https://jrnل.nau.edu.ua/index.php/ess/article/view/19937/27085>

33. Вплив війни на психічне здоров'я українців: статистика і хронологія. 4.5.0. Recovery URL: Center. <https://450recovery.com.ua/%D0%B2%D0%BF%D0%BB%D0%B8%D0%B2-%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8-%D0%BD%D0%B0-%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B5-%D0%B7%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%CA%BC%D1%8F-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0/>

34. Радкевич В.О. Молодь України: виклики та адаптація в умовах воєнного стану: інформаційно-аналітичні матеріали до державної доповіді про становище молоді в Україні та ін. Київ: Інституту професійної освіти НАПН України, 2025. 37 с.

URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/744908/1/Youth%20of%20Ukraine%20%28IAM%29_2025.pdf

35. Зливков В., Лукомська С. Діти війни: теоретико-методичні і практичні аспекти психологічної допомоги. Київ–Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2022. 96 с.

36. Опанасюк Т. Молодь і ринок праці під час війни: між совіданнями і реальністю. *"Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого". Серія: Філософія, філософія*

права, політологія, соціологія, 2025. № 1(64), URL: <https://doi.org/10.21564/2663-5704.64.324635>

37. Митрофанова А. С. Аналіз причини, факторів та проблем безробіття серед молоді в Україні. Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка. Кам'янець-Подільський, 2018. Вип. 28. С. 239–250.

38. Мельникова О.А. Проблеми та перспективи розвитку підприємства в Україні під час воєнного стану. Економіка та підприємництво : Збірник наукових праць. М-во освіти і науки України, Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана ; Київ : КНЕУ, 2023. – Вип. 50. – С. 102–113. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6553fca6-18c7-424c-9b1d-0bc34b906952/content>

39. Ангелко І. (2023). Українське підприємство в умовах війни: економічні виклики, загрози та можливості. *REVIEW OF TRANSPORT ECONOMICS AND MANAGEMENT* 2023р. №(9(25), с. 27–34. URL: <https://doi.org/10.15802/rtem2023/277965>

40. Левченко О. П. Психологічна підтримка молоді в умовах безробіття. Практика соціальної роботи. Том 9. Харків, 2020. С. 43–48.

41. Васильєва Н. Г. Соціальна підтримка безробітної молоді: виклики та перспективи. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Вип. 3. Ужгород, 2022. С. 89–93.

42. Довженко А. М., Петренко, В. Ю. Перекваліфікація як інструмент адаптації молоді в умовах безробіття. Економіка праці. Вип. 5. Харків, 2021. С. 33–38.

43. Кушта В.С., Фуштей О.В., Соціальні особливості молоді, яка втратила роботу в умовах воєнного стану. *Соціальна робота та психологія: освіта і наука*. 2024. №2 С. 59-65. URL: <https://doi.org/10.32782/3041-1351/2024-2-11>

44. Організація і технології соціальної роботи з дітьми вулиці / за ред. проф. А. Й. Капської. К.: Інтернаціональний Союз. Ліга соціальних працівників України, 2003. 260 с.

45. Кузьменко, О. І. Соціальна підтримка молоді в умовах воєнного стану: сучасні тенденції та виклики. *Соціальна робота і молодіжна політика*, №2, 2023. С. 45–56.

46. Баняс С.М., Хомко Л.В. Соціальне забезпечення молоді: окремі аспекти. Актуальні проблеми реформування законодавства про працю та у сфері соціального захисту: збірник тез доповідей учасників науково-практичного семінару. Львів: ЛьВДУВС, 2020. 219 с.

47. Тарабукін Ю.О. Соціологія молоді: Курс лекцій. К.: Фітосоціо Центр, 2011. 230 с.

48. Казанчан А.А. Види соціального забезпечення громадян в Україні: проблемні питання. Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: Збірник наукових праць. № 3. 2010. С. 13

49. Синчук С.М. Право соціального забезпечення України: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. К. : Знання, 2006. 384 с.

50. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 27.09.2025 №2801-XI URL: I <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>

51. Корнілова, О. В. Медична допомога як складова права соціального забезпечення. 2021. С. 262 URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/03246c51-a3f4-4823-ba92-47485db06dc0/content>

52. Л. А. Страшок, М. Л. Водолажський та інші. Медико-соціальна допомога підліткам та молоді України під час війни. Scientific practice: modern and classical research methods : Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ» with Proceedings of the VII International Scientific and Practical Conference, Boston, February 14, 2025. – Boston : Primedia eLaunch ; Vinnytsia : UKRLOGOS Group LLC, 2025. С. 379–383. URL: https://repo.knmu.edu.ua/items/c438c8fa-15ed-4ec2-96b9-f9223635d276?utm_source=chatgpt.com

53. Олексюк О. П. Трудова інтеграція молоді в умовах воєнного стану. Матеріали до 80-ї звітної студентської наукової конференції Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2024. С. 405–409. URL: <https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7118e66e-ed0c-4903-9eaa-e82beda037dd/content>
54. Холодницька А. В. Молодіжне безробіття як загроза сталому розвитку молоді в умовах воєнного стану. *Економічний вісник Дніпропетровщини*. — 2025. № 2. С. 11-19. URL: <http://econvisnyk.dstu.dp.ua/article/view/332417>
55. Іванова О. Л. Соціальна політика : теоретичні аспекти. К. 2003. 107 с.
56. Лапшин С.А. Методика проведення фокус-груп: Методичні рекомендації для студентів спеціальності «журналістика». Вінниця: ВДПУ, 2016. 28 с.
57. Баняс С. М., Хомко Л. В. Соціальне забезпечення молоді: окремі аспекти. Актуальні проблеми реформування законодавства про працю та у сфері соціального захисту: збірник тез доповідей учасників науково-практичного семінару (21 травня 2020 року). Львів : ЛьвДУВС, 2020. 219 с
58. Казанчан А. А. Види соціального забезпечення громадян в Україні: проблемні питання. *Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: Збірник наукових праць*. 2020. № 3. С. 11–20.
59. Співак Я., Співак Л., Івкова О. Реалізація державної політики із соціального захисту прав молоді України: реалії та перспективи. Гуманізація навч.-вихов. процесу: зб. наук. пр./ Донбас. держ. пед. ун-т. Харків, 2022. № 1(99). С. 144–151.
60. Іванісов О.В., Вілотієвич О.М. Удосконалення системи соціального захисту молоді в Україні *Майбутнє науки, технологій та економіки*: Збірник наукових праць «Міжнародна наукова єдність» з матеріалами 1-ї Міжнародної

науково- Практична конференція. 19-21 березня 2025 року. Софія, Болгарія.
С.110-114

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета для визначення особливості соціальної допомоги молоді в умовах воєнного стану

Шановні учасники!

В умовах воєнного стану молодь стикається з новими викликами та потребами, які вимагають особливої уваги з боку держави, громадських організацій та суспільства. Для того, щоб краще зрозуміти, яку соціальну допомогу отримує молодь, які труднощі виникають при її отриманні та що варто змінити чи покращити, проводиться це опитування.

Ваші відповіді допоможуть:

- визначити найбільш актуальні потреби молодих людей;
- оцінити ефективність наданої допомоги та доступність послуг;
- виявити бар'єри у сфері соціальної підтримки;
- сформулювати пропозиції для вдосконалення програм і ініціатив, спрямованих на молодь.

Анкетування є анонімним, тому відповідайте відверто. Отримані результати будуть використані виключно в наукових цілях для написання магістерської роботи.

Дякуємо за ваш внесок! Ваші думки та досвід справді важливі

1. Вкажіть, будь ласка, свій вік на момент проходження опитування
(Запитання із вільним варіантом відповіді)

2. Вкажіть, будь ласка, вашу стать:

1– жінка

2– чоловік

3– відмовляюся відповідати

3. Рівень освіти (на момент опитування)

1- Середня (9/11 класів)

2- Профтех (ПТУ, коледж)

- 3- Бакалаврат
- 4- Магістратура/аспірантура
- 5- Інше

4. Чи змінювали Ви місце свого проживання з початку повномаштабної війни ?

- 1- Так, один раз
- 2- Так, кілька разів
- 3- Ні, проживаю за тією ж адресою
- 4- Тимчасово виїжджав/ла, але повернувся/лася

5. Де Ви на даний момент мешкаєте?

- 1- Мешкаю у власному домі/квартирі в рідному місті
- 2- Мешкаю в орендованій квартирі але в рідному місті
- 3- Мешкаю у власному домі/квартирі в іншому місті
- 4- Мешкаю в орендованій квартирі але в іншому місті
- 5- Тимчасово проживаю в іншому місті (не ВПО)
- 6- Інше

6. Який у Вас вид зайнятості?

- 1- Працюю повний робочий день
- 2- Працюю неповний робочий день / підробіток
- 3- Безробітний/а й шукаю роботу
- 4- Навчаюся (студент/ка)
- 5- Працюю та навчаюсь одночасно
- 6- Інше

7. Які види соціальної допомоги Ви отримували за період воєнного стану?

- 1- Фінансова допомога (грошові виплати)
- 2- Гуманітарна допомога (продукти, гігієна, одяг)

- 3- Житлове/тимчасове розміщення
- 4- Психологічна допомога/консультування
- 5- Медична допомога/реабілітація
- 6- Правова допомога
- 7- Освітні/професійні курси чи перекваліфікація
- 8- Не отримував/ла допомогу
- 9- Інше

8. Як часто ви зверталися за соціальною допомогою під час воєнного стану?

- 1- Ніколи
- 2- 1 раз
- 3- 2-3 рази
- 4- Більше 3 разів

9. Оцініть, будь ласка, наскільки ефективною була отримана вами допомога (1 — зовсім не ефективно, 5 — дуже ефективно).

*Якщо раніше не отримували соціальну допомогу - пропустіть будь ласка питання.

- 1- 1 — зовсім не ефективно
- 2- 5 — дуже ефективно

10. Які основні потреби залишилися незадоволеними?

- 1- Освітні можливості / курси / професійна підготовка
- 2- Соціалізація та дозвілля для молоді (простори, заходи, клуби)
- 3- Інформаційна підтримка (де і як отримати допомогу)
- 4- Транспорт / доступ до місця надання послуг
- 5- Не відчуваю незадоволених потреб
- 6- Інше

11. Вкажіть основні бар'єри, які заважали вам отримати соціальну допомогу

- 1- Невідомість про програми/де звертатися
- 2- Складна процедура документів
- 3- Дискримінація або неприязне ставлення з боку персоналу
- 4- Великі черги / недостатньо ресурсів
- 5- Програми не відповідають потребам молоді
- 6- Все добре) Нічого не заважало отримати допомогу
- 7- Інше

12. Звідки ви дізнаєтесь про соціальні послуги та допомогу?

- 1- Офіційні сайти органів влади
- 2- Соцмережі (Facebook, Telegram, Instagram)
- 3- Волонтерські організації
- 4- Друзі/родина
- 5- Школа/університет
- 6- Інше

13. Наскільки легко (1 — дуже важко, 5 — дуже легко) знайти інформацію про доступну допомогу?

- 1 — дуже важко
5 — дуже легко

14. Чи знайомі Ви з програмами, спрямованими конкретно на молодь (наприклад, тренінги, гранти, працевлаштування)?

	швидше не довіряю	нейтрально / важко відповісти	швидше довіряю	повністю довіряю
Державні органи влади				

(міністерства, служби, центри соцзахисту)				
Органи місцевого самоврядування (міська/селищна рада, ЦНАП тощо)				
Міжнародні організації (ООН, ЮНІСЕФ, Червоний Хрест, міжнародні фонди)				
Національні громадські організації (НУО)				
Волонтерські ініціативи / спільноти				
Релігійні організації / церкви				
Приватні ініціативи / благодійні фонди				

15. Чи звертались ви за психологічною/психосоціальною підтримкою?

- 1- Так, отримував/ла регулярну допомогу
- 2- Так, один раз/епізодично
- 3- Планував/ла, але не звертав/лася
- 4- Ніколи

16. Наскільки, на вашу думку, доступні психологічні послуги для молоді під час воєнного стану? (1 — зовсім недоступні, 5 — дуже доступні)

- 1 — зовсім недоступні
- 5 — дуже доступні

17. Як сильно війна вплинула на ваше емоційне/психологічне самопочуття?

- 1- Дуже сильно
- 2- Помірно
- 3- Трохи
- 4- Зовсім не вплинула

18. Чи брали ви участь у волонтерській діяльності або допомагали іншим під час воєнного стану?

- 1- Так, регулярно
- 2- Так, епізодично
- 3- Ні, не брав/ла участі

19. Які зміни або покращення у системі соціальної допомоги ви б запропонували для молоді?